

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Бізнес-технології та економіка

(повне найменування факультету)

Бізнес та управління

(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проєкту (роботи)

Бакалавр

(ступінь вищої освіти)

на тему Аналіз основних показників роботи
(назва теми)
суб'єкта господарювання

Виконав(ла): студент(ка) 4 курсу, групи БІЕ-0911

Спеціальності 073 «Менеджмент»
(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)

Менеджмент в будівництві

Григорук Т. Р.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Керівник Григорук С. Г.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Рецензент Мищенко О. Г.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Форма № 25

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет Бізнес-технологій та економіки
Кафедра Бізнес та управління
Ступінь вищої освіти Бакалавр
Спеціальність ОІЗ «Менеджмент»
(код і найменування)
Освітня програма (спеціалізація) Менеджмент в будівництві
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Біла
Гікаченко А.М.
« _____ » _____ 20 _____ року

З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

Жисинська Тіка Романівна
(ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи) Аналіз основних показників роботи суб'єкта господарювання

керівник проєкту (роботи) д.т.н., доц. Жійко С.Г.
(науковий ступінь, вчене звання, ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

затверджені наказом закладу вищої освіти від « 04 » квітня 20 25 року № 116

2. Строк подання студентом проєкту (роботи) 12.06.2025

3. Вихідні дані до проєкту (роботи) Законодавчий та нормативні акти, наукові джерела, статистичні матеріали ІАМ «Мотор Січ»

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Характеристика основних показників роботи підприємства; аналіз основних показників діяльності ІАМ «Мотор Січ»; підвищення ефективності роботи підприємства ІАМ «Мотор Січ»

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, кількість слайдів, плакатів)

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконав завдання
1, 2, 3	Жієко С.Г. д.т.н., доц.		

7. Дата видачі завдання « 28 » квітня 2025 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту (роботи)	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Прим.
1.	Організування наукових джерел.	02.05.25	
2.	Визначення та узагальнення плану.	09.05.25	
3.	Написання 1 розділу роботи.	23.05.25	
4.	Написання 2 розділу роботи.	30.05.25	
5.	Написання 3 розділу роботи.	06.06.25	
6.	Оформлення роботи.	09.06.25	
7.	Перевірка на тиждень.	11.06.25	
8.	Узагальнення написаного.	12.06.25	
9.	Рецензування.	16.06.25	

Студент(ка)

 (підпис) Ігор Жієко (Ім'я ПРИЗВИЩЕ)

Керівник проєкту (роботи)

 (підпис) Сергій Жієко (Ім'я ПРИЗВИЩЕ)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 87 с., 13 таблиць, 16 рисунків, 38 джерела.

Об'єкт дослідження – ПАТ «Мотор Січ».

Мета роботи – проаналізувати основні показники діяльності ПАТ «Мотор Січ» та визначити напрямки підвищення ефективності роботи підприємства.

Завдання роботи – розгляд теоретичних основ економічного аналізу та розроблення практичних заходів з підвищення ефективності роботи підприємства.

В дипломній роботі розглянуто теоретичні та практичні аспекти економічної економічного аналізу господарської діяльності підприємства, дана загальна характеристика діяльності ПАТ «Мотор Січ», проведено оцінку ефективності використання основних та оборотних засобів та аналіз показників продуктивності праці, оцінка фінансових результатів діяльності підприємства. На основі проведеного аналізу розроблено напрямки підвищення основних показників господарської діяльності підприємства.

Методи дослідження – графічний, порівнянь, математичний, статистичний та економічний аналіз.

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ, МЕТОДИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ, ОСНОВНІ ЗАСОБИ, ОБОРОТНІ ЗАСОБИ, ТРУДОВІ РЕСУРСИ, ПРОДУКТИВНІСТЬ, ЧИСТИЙ ПРИБУТОК, ВАЛОВИЙ ПРИБУТОК РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1 ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ	
РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВА.....	8
1.1 Показники ефективності використання основних фондів	8
1.2 Показники ефективності використання оборотних коштів	13
1.3 Продуктивність праці як важливий показник трудових ресурсів	16
1.4 Результуючі показники ефективності господарської діяльності ..	23
2 АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ	
ПАТ «МОТОР СІЧ»	31
2.1 Загальна характеристика ПАТ «Мотор Січ»	31
2.2 Ефективність використання основних фондів та оборотних засобів підприємства	38
2.3 Аналіз продуктивності праці на ПАТ «Мотор Січ»	51
2.4 Аналіз рентабельності ПАТ «Мотор Січ»	56
3 ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВА ПАТ	
«МОТОР СІЧ»	64
3.1 Напрямки підвищення ефективності діяльності підприємства	64
3.2 Економічна оцінка запропонованих заходів	69
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84

У сучасних ринкових умовах дослідження показників роботи підприємства є одним з найважливіших інструментів управління економічними процесами. При дослідженні збирається інформація, що характеризує розвиток економіки того чи іншого підприємства. За допомогою статистичних методів вся отримана інформація узагальнюється, аналізується і в результаті дає можливість побачити чітку систему взаємозв'язків в економіці та динаміку розвитку.

Актуальність теми полягає в тому, що чіткий аналіз основних показників діяльності підприємства є вирішальною умовою економічного зростання та міжнародної активності підприємства.

В умовах ринкової економіки з'являється все більше і більше торговельних підприємств. Кожне підприємство прагне отримати якомога більший прибуток при мінімальних витратах. Для забезпечення прибутковості своєї справи підприємцю слід глибоко аналізувати ситуацію, що склалася на ринку, а також всередині свого підприємства. Досягнення головної мети - максимізації прибутку, можливо, тільки при правильному дослідженні та аналізі економічних показників підприємства.

У дипломній роботі досліджуються основні показники діяльності підприємства, такі як: фондівдача, фондомісткість, рентабельність основних фондів, ефективність використання оборотного капіталу, коефіцієнти обороту кадрів з прийому та вибуття, показники продуктивності праці, розглянуті прибуток та рентабельність. Покращення цих показників, власне кажучи, і є метою роботи підприємства, оскільки саме вони дозволяють точно оцінити рівень розвитку підприємства, як в цілому, так і у розрізі окремо узятих складових.

Метою дипломної роботи є повне і всебічне дослідження показників діяльності підприємства. І для того, щоб досягти поставленої мети представляється необхідним в рамках даної роботи вирішення наступних завдань:

1. Викласти основні теоретичні положення, розкрити їх поняття, економічний сенс, а так само визначити методологічну базу для оцінки результатів діяльності підприємства;

2. Проаналізувати показники ефективності використання основних фондів;

3. Визначити показники ефективності використання оборотних коштів;

4. Проаналізувати показники продуктивності праці;

5. Обчислити рівень рентабельності та оцінити фактори, що впливають на нього.

Об'єктом дослідження даної дипломної роботи є ПАТ «Мотор Січ».

При написанні дипломної роботи була застосована значна кількість методів і прийомів, розроблених загальною теорією аналізу і статистики, математичного аналізу та статистики, а також інші математико-економічні методи. До таких методів відносяться:

1. Порівняльний аналіз;

2. Факторний аналіз;

3. Методи зведення і групування первинного статистичного матеріалу;

4. Методи визначення узагальнюючих зведених синтетичних показників;

5. Метод статистичного спостереження.

При написанні роботи були використані нормативні документи України, наукові розробки та навчальні посібники, періодична література, а також матеріали, що відображають господарську та фінансову діяльність об'єкту дослідження.

1 ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Показники ефективності використання основних фондів

Для загальної оцінки стану підприємства прийнято розглядати велику кількість економічних та техніко-економічних показників, які характеризують підприємство у зовнішньому та внутрішньому середовищі; конкретні, які відноситися до окремої галузі, та узагальнюючі, які характеризують галузь у цілому.

Основні показники роботи підприємства можна поділити на такі категорії:

- показники виробництва;
- показники матеріальних ресурсів;
- показники трудових ресурсів;
- фінансові показники.

Виходячи з цього виділяють такі групи показників, які будуть характеризувати та розкривати суть цих категорій:

1. Ефективність використання основних фондів;
2. Ефективність використання оборотних коштів;
3. Показники продуктивності праці;
4. Результуючі показники діяльності підприємства.

Основні фонди – це засоби праці, що беруть участь у виробництві тривалий час (більше 365 днів), не змінюють своєї речовинної форми і переносять свою вартість на щойно виготовлений продукт частинами, по мірі їх зносу (шляхом амортизаційних відрахувань) [1].

Знаряддя праці (які є найбільш активною частиною основних фондів) становлять матеріальну основу виробничої потужності підприємства. Елементи оборотних фондів формують речовинну субстанцію вироблюваної продукції (сировина, матеріали, напівфабрикати), створюють необхідні передумови для здійснення технологічних процесів і роботи виробничого устаткування (паливо, енергія, пара, вода), збереження і транспортування сировини та готових виробів.

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. №92 зі змінами та доповненнями, внесеними Наказами Міністерства фінансів України від 30.11.2000 р. №304 та 25.11.2002 р. №989 (далі – П(С)БО 7) [2], основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

До узагальнюючих показників ефективності використання основних виробничих фондів відносять:

- фондовіддачу;
- фондомісткість;
- фондоозброєність праці;
- рентабельність основних фондів;
- коефіцієнт введення основних виробничих фондів;
- коефіцієнт вибуття основних виробничих фондів [3].

Під фондовіддачею розуміють показник ефективності використання основних виробничих фондів, який характеризує обсяг виробленої підприємством продукції (послуг) у вартісних вимірниках одиницею основних виробничих фондів. Фондовіддача розраховується за формулою:

$$f_v = \frac{ВП}{\Phi_{cp}}, \quad (1.1)$$

де $ВП$ - вартість виробленої продукції (послуг);

Φ_{cp} - середньорічна вартість основних фондів.

На величину і динаміку фондovіддачі впливає безліч різних факторів, які як залежать, так і не залежать від підприємства; разом з тим резерви підвищення фондovіддачі, кращого використання основних засобів є на кожному підприємстві, в цеху, на дільниці та робочому місці. Підвищення фондovіддачі – одне з найважливіших умов зростання ефективності виробництва, переходу до ресурсозберігаючого типу відтворення. Чим вище фондovіддача, тим менше потрібно капітальних вкладень для створення нових основних засобів [4].

Не менш важливими показниками ефективності використання основних фондів є фондомісткість та фондоозброєність.

Фондомісткість представляє собою показник, зворотний показнику фондovіддачі, тобто він показує, на яку суму потрібно придбати основні виробничі фонди підприємству для випуску необхідних обсягів продукції (послуг). Фондомісткість обчислюється за формулою:

$$f_m = \frac{1}{f_v}, \quad (1.2)$$

де f_v - фондovіддача.

Зниження фондомісткості означає підвищення ефективності виробництва і використання основних виробничих засобів. Цей показник також дає уяву про необхідну величину основних фондів, необхідних для виробництва певного виду продукції [5].

Під фондоозброєністю праці розуміють показник ефективності використання основних виробничих фондів працівниками підприємства, який розраховується як співвідношення середньорічної вартості основних виробничих фондів і чисельності промислово-виробничого персоналу в максимально завантажену робочу зміну підприємства, тобто за формулою:

$$f_n = \frac{\Phi_{cp}}{Ч_{nen}}, \quad (1.3)$$

де Φ_{cp} - середньорічна вартість основних фондів;

$Ч_{nen}$ - чисельності промислово-виробничого персоналу [6].

Зростання фондоозброєності є основою підвищення продуктивності праці, яка повинна зростати швидше, ніж фондоозброєність. В іншому разі знижується фондovіддача, а значить, погіршується використання основних виробничих фондів. Умовами зростання фондоозброєності є підвищення коефіцієнта змінності, впровадження автоматизованого виробництва, електронно-обчислювальної техніки, підвищення загальноосвітнього та кваліфікаційного рівня працівників, механізація допоміжних робіт, застосування більш якісних матеріалів, сировини тощо [7].

Для оцінки загальної ефективності використання основних засобів використовують показник рентабельності.

Під рентабельністю основних фондів розуміють показник ефективності використання основних фондів підприємства, який розраховується як відношення прибутку від основної виробничої та невиробничої діяльності підприємства до середньорічної вартості основних виробничих фондів, тобто за формулою:

$$R_{\phi} = \frac{\Pi}{\Phi_{cp}} \times 100\%, \quad (1.4)$$

де Π - чистий прибуток;

Φ_{cp} - середньорічна вартість основних фондів [8].

Не менш важливими показниками, які характеризують основні фонди виділяють показники руху основних фондів.

Коефіцієнт введення (коефіцієнт оновлення) основних виробничих фондів у виробництво показує, на яку суму було введено фондів порівняно з їх вартістю на кінець підзвітного періоду і розраховується за формулою:

$$k_{\text{вв}} = \frac{\Phi_{\text{вв}}}{\Phi_{\text{кп}}}, \quad (1.5)$$

де $\Phi_{\text{вв}}$ - сума введених виробничих фондів;

$\Phi_{\text{кп}}$ - вартість основних фондів на кінець періоду.

Коефіцієнт оновлення основних засобів показує, яку частину від наявних на кінець звітного періоду основних засобів становлять нові основні засоби [9].

Коефіцієнт вибуття основних виробничих фондів з виробництва показує, на яку суму були вилучені фонди порівняно з їх вартістю на початок підзвітного періоду. Він розраховується за формулою:

$$k_{\text{виб}} = \frac{\Phi_{\text{виб}}}{\Phi_{\text{пп}}}, \quad (1.6)$$

де $\Phi_{\text{виб}}$ - сума вилучених основних виробничих фондів;

$\Phi_{\text{пп}}$ - вартість основних фондів на початок періоду.

Якщо коефіцієнт вибуття менше коефіцієнта оновлення, то має місце розширене відтворення основних фондів; якщо більше - звужене відтворення основних фондів. Чим більше коефіцієнт вибуття основних фондів, тим менше терміни служби елементів основних фондів і навпаки. У періоди застою економіки, зниження темпів інноваційної діяльності коефіцієнт вибуття основних фондів зменшується, а в періоди підйому економіки, активізації інноваційної діяльності – збільшується [10].

Успішне функціонування основних фондів та виробничих потужностей залежить від того, як саме реалізуються екстенсивні та інтенсивні фактори кращого їх використання. Екстенсивне поліпшення використання основних фондів і виробничих потужностей означає: по-перше, збільшення часу функціонування основного устаткування і, по-друге, підвищення частки діючого устаткування в складі всього устаткування, наявного на підприємстві.

1.2 Показники ефективності використання оборотних коштів

Для нормального функціонування підприємству необхідно скорочувати час перетворення коштів, що знаходяться в запасах сировини, готової продукції та дебіторської заборгованості на грошові кошти на розрахунковому рахунку. Зусилля щодо зменшення періоду обігу оборотних коштів (за умов зацікавленості підприємства в продовженні строку сплати кредиторської заборгованості) можуть обернутися зведенням його фінансово експлуатаційних потреб до нуля або навіть перетворенням на від'ємну величину, коли в підприємства залишиться більше коштів, ніж їх потрібно для безперервної роботи. В цьому разі необхідно визначитися з поняттям оборотних коштів підприємства.

Отже, під оборотними коштами слід розуміти предмети праці, які повністю беруть участь у виробничому процесі і цілком переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції (наданих послуг) протягом одного виробничого циклу, як правило, менше за 365 днів. Оборотні кошти постійно знаходяться в безупинному русі і утворюють сукупність виробничих оборотних фондів і фондів обігу [11].

Ефективність використання оборотного капіталу характеризується швидкістю його обертання. Прискорення оборотності цих коштів зумовлює: по-перше, збільшення обсягу продукції на кожну одиницю поточних витрат підприємства; по-друге, вивільнення частини коштів і завдяки цьому

створення додаткових резервів для розширення виробництва. Цей показник обчислюється у днях і характеризується періодом, за який оборотні кошти підприємства здійснюють один оборот.

$$T_{\text{об}} = \frac{D}{k_{\text{об}}}, \quad (1.7)$$

де $T_{\text{об}}$ — тривалість одного обороту;

D — дні періоду;

$k_{\text{об}}$ — коефіцієнт оборотності.

Цей показник водночас відображає обсяг реалізації створених товарів і наданих послуг за даний період і ефективність використання матеріальних засобів і коштів. Обертання оборотних коштів обчислюється за планом і фактично. Порівнюючи фактичний час обертання з плановим, визначають прискорення або сповільнення обертання як щодо всіх нормованих оборотних коштів, так і до окремих їх статей [12].

Прискорення оборотності оборотних коштів має важливе значення для кожного підприємства тому, що в результаті прискорення оборотності із обороту вилучаються кошти, які можна використати як для збільшення виробничої програми, так і на інші цілі. Для виявлення суми оборотних коштів, що вилучаються в результаті прискорення оборотності, слід визначити потребу оборотних коштів за звітний період, виходячи з фактичної суми обороту за даний строк і оборотності в днях за минулий період. Різниця між визначеним у такий спосіб розміром оборотних коштів і сумою коштів, що фактично брали участь в обороті за звітний період, і становить суму коштів, вилучених у зв'язку з прискоренням оборотності.

Для характеристики ефективності використання оборотних коштів використовується коефіцієнт оборотності, який визначається за формулою:

$$k_{об} = \frac{ВП}{ОК_{ср}}, \quad (1.8)$$

де $ВП$ - вартість реалізованої продукції;

$ОК_{ср}$ - середній залишок оборотних коштів.

Цей показник характеризує кількість оборотів оборотних коштів за звітний період, а саме розмір обсягу виручки від реалізації в розрахунку на одну гривню оборотних коштів. Чим більше оборотів здійснюють оборотні кошти, тим краще вони використовуються [13]. Коефіцієнт оборотності засобів – це фондвіддача оборотних коштів.

Зворотним до коефіцієнта оборотності обігових коштів є коефіцієнт завантаження оборотних коштів (коефіцієнт закріплення), який показує частку оборотних коштів у кожній грошовій одиниці реалізованої продукції і визначається за формулою:

$$k_3 = \frac{ОК_{ср}}{ВП} = \frac{1}{k_{об}}, \quad (1.9)$$

де $ОК_{ср}$ - середній залишок оборотних коштів;

$ВП$ - вартість реалізованої продукції;

$k_{об}$ - коефіцієнт оборотності.

Коефіцієнт закріплення оборотних коштів характеризує величину оборотних коштів на 1 грн. реалізованої продукції. Чим менше оборотних коштів припадає на одну гривню реалізованої продукції, тим краще вони використовуються [8].

Для того щоб узагальнити показники ефективності використання оборотних коштів застосовують показник рентабельності оборотних засобів.

Для характеристики економічної ефективності використання оборотних коштів може бути використаний показник віддачі (рентабельності) оборотних коштів, котрий являє собою відношення прибутку від реалізації продукції до середніх залишків оборотних коштів:

$$P_{\text{ок}} = \frac{\Pi}{OK_{\text{ср}}} \times 100\%, \quad (1.10)$$

де $P_{\text{ок}}$ - рентабельність оборотних коштів;

Π - прибуток від реалізації продукції;

$OK_{\text{ср}}$ - середній залишок оборотних коштів [14].

Цей показник характеризує рівень чистого прибутку підприємства, що генерується всіма активами підприємства, прибутковість інвестованого в активи капіталу.

З-поміж заходів з підвищення ефективності використання оборотного капіталу чільне місце належить оптимізації виробничих запасів. Саме з оптимізацією пов'язані найбільші резерви скорочення запасів на підприємствах особливо з матеріаломістким виробництвом. Скорочення тривалості виробничого циклу на таких підприємствах дає змогу зменшити обсяг незавершеного виробництва. Якщо ж прискорити реалізацію продукції, то можливе вивільнення оборотного капіталу за рахунок зменшення обсягу залишків готової продукції на складах підприємств.

1.3 Продуктивність праці як важливий показник трудових ресурсів

Результат процесу виробництва залежить від рівня продуктивності праці, тобто ефективності затрат конкретної праці, яка визначається обсягом продукції, виробленої за одиницю часу (година, зміна, місяць, рік), або кількістю часу, затраченого на виготовлену одиницю продукції.

Продуктивність праці можна сформулювати також як плідність, ефективність діяльності людей у процесі створення матеріальних благ.

Від рівня і динаміки продуктивності праці залежить розвиток суспільства і рівень добробуту всіх його членів. Більше того, рівень продуктивності праці визначає і засіб виробництва, і навіть суспільно-політичний устрій. Існує також поняття ефективності праці. Воно ширше, ніж продуктивність, і включає крім економічного (власне продуктивність праці) ще психофізіологічний і соціальний аспекти.

Психофізіологічна ефективність праці визначається впливом трудового процесу на організм людини. З цього погляду ефективною може бути визнана тільки така праця, що поряд із певною продуктивністю забезпечує нешкідливі, сприятливі санітарно-гігієнічні умови і безпеку, достатню змістовність праці і дотримання меж її поділу, можливості всебічного розвитку фізичних, розумових сил і здібностей людини в процесі праці; запобігає негативному впливу виробничого середовища на робітника. Звідси випливає і поняття соціальної ефективності праці, що включає вимогу гармонічного розвитку особистості кожного робітника, підвищення його кваліфікації і розширення виробничого профілю, формування позитивного соціального клімату в трудових колективах, посилення соціально-політичної активності й удосконалення всього способу життя.

Якщо зазначені вимоги не дотримуються, то неминуче знижуються і темпи зростання продуктивності праці. Так, несприятливі санітарно-гігієнічні і шкідливі для здоров'я умови праці викликають втрати робочого часу в зв'язку із захворюваністю, наданням додаткових відпусток, скорочення активного періоду трудової діяльності людини. Занадто дрібний поділ праці обмежує можливості розширення виробничого профілю людини і зростання її кваліфікації.

Негативні соціальні взаємовідносини в трудових колективах можуть також істотно знизити продуктивність праці за інших рівних умов її організації.

Отже, ефективність праці зумовлюється її продуктивністю в їхньому тісному взаємозв'язку, що необхідно постійно враховувати при визначенні чинників і резервів зростання продуктивності праці.

У широкому розумінні зростання продуктивності праці означає постійне вдосконалення людьми економічної діяльності, постійне знаходження можливості працювати краще, виробляти більше якісніших благ при тих самих або й менших затратах праці.

Зростання продуктивності праці забезпечує збільшення реального продукту й доходу, а тому воно є важливим показником економічного зростання країни. Оскільки збільшення суспільного продукту в розрахунку на душу населення означає підвищення рівня споживання, а отже, і рівня життя, то економічне зростання стає однією з головних цілей держав з ринковою системою господарювання.

Кожне підприємство характеризується певним рівнем продуктивності праці, який може зростати або знижуватися під дією різноманітних чинників. Підвищення продуктивності праці є безперечною умовою прогресу і розвитку виробництва.

На рівень продуктивності праці на підприємстві впливають рівень екстенсивного використання праці, інтенсивність праці та техніко-технологічний стан виробництва.

Рівень екстенсивного використання праці показує ступінь її продуктивного використання та тривалість протягом робочого дня при незмінності інших характеристик. Чим повніше використовується робочий час, чим менше простоїв та інших втрат робочого часу і чим триваліший робочий день, тим вищий рівень екстенсивного використання праці і відповідно продуктивності праці. Однак зростання продуктивності праці за рахунок екстенсивних характеристик має чіткі межі: законодавчо встановлену тривалість робочого дня і робочого тижня [15].

Якщо протягом законодавчо встановленої тривалості робочого часу останній цілком витрачається на продуктивну працю, то це і є верхня межа рівня екстенсивного використання праці.

Інтенсивність праці характеризує ступінь її напруженості і визначається кількістю фізичної та розумової енергії людини, витраченої за одиницю часу. Підвищення інтенсивності праці також має свої межі, а саме: фізіологічні та психічні можливості людського організму. Нормальна інтенсивність праці означає таку витрату життєвої енергії людини протягом робочого часу, яку можна повністю поновити до початку наступного робочого дня при реально доступній для цієї людини якості харчування, медичного обслуговування, використання вільного часу тощо.

Отже, рівень екстенсивного використання праці та інтенсивність праці — це важливі фактори зростання продуктивності праці, які, однак, мають чіткі обмеження, тобто не можуть використовуватися безкінечно.

Джерелом зростання продуктивності праці, яке не має меж, є техніко-технологічне вдосконалення виробництва під дією науково-технічного прогресу.

Розрізняють продуктивність індивідуальної праці, яка відображає затрати лише живої праці працівників, і продуктивність суспільної праці, що відображає затрати праці живої та уречевленої.

Проблема виміру продуктивності праці є не менш складною, ніж визначення самої сутності даної економічної категорії.

Розрізняється прямий і зворотний способи визначення продуктивності праці. Залежно від прямого чи оберненого співвідношення цих величин використовується два показники рівня продуктивності праці: виробіток і трудомісткість.

Виробіток — це прямий показник рівня продуктивності праці, що визначається кількістю продукції (робіт, послуг), виробленої одним працівником за одиницю робочого часу, і розраховується за формулою:

$$B = \frac{BP}{Ч_{пл}}, \quad (1.11)$$

де B – виробіток;

BP — обсяг виробництва продукції (робіт, послуг);

$Ч_{пл}$ — планова чисельність промислово-виробничого персоналу.

Розрізняють показники виробітку залежно від одиниці виміру робочого часу:

- виробіток на одну відпрацьовану людино-годину — годинний;
- виробіток на один відпрацьований людино-день — денний;
- виробіток на одного середньооблікового працівника — річний (квартальний, місячний) [16].

Цей показник є найбільш поширеним, узагальнюючим. Дозволяє вимірювати рівень, динаміку продуктивності праці в багатоміністерному виробництві. Однак слід брати до уваги те, що на його величину впливають ціни на продукцію, на матеріали, енергію, комплектуючі вироби, тощо, які використовуються при виготовленні продукції. Послаблення впливу цінового фактора досягається за умови вимірювання виробітку на основні чистої продукції.

Трудомісткість — це обернений показник рівня продуктивності праці, що характеризується кількістю робочого часу, витраченого на виробництво одиниці продукції (робіт, послуг), і розраховується за формулою:

$$T_p = \frac{Ч_n}{BP}, \quad (1.12)$$

де T_p - трудомісткість;

$Ч_{пл}$ — середньооблікова чисельність промислово-виробничого персоналу;

BP — обсяг виробництва продукції (робіт, послуг).

Трудомісткість продукції вимірюється в нормо-годинах, людино-годинах. Як видно із наведених вище формул, між продуктивністю праці і виробітком існує обернена залежність: при зниженні трудомісткості виробіток зростає [17].

Різноманітність методів вимірювання обсягу продукції вимагає застосування відповідно натуральних, трудових і вартісних методів вимірювання продуктивності праці. Якщо на підприємстві виробляють однойменну продукцію, то виробіток визначають у натуральних одиницях (наприклад, штуках, кілограмах, метрах, літрах тощо).

Однак на більшості підприємств виробляється різнойменна продукція, яка не піддається вимірюванню в натуральному виразі (наприклад, устаткування, машини, запчастини). При цьому методі вимірювання продуктивності праці також не враховується незавершене виробництво і якість продукції, тому застосовують трудовий і вартісний методи вимірювання продуктивності праці, які базуються на відповідних методах обліку продукції. Найпоширенішим у практиці є вартісний метод, на якому ґрунтується обчислення узагальнювальних показників продуктивності праці як відношення обсягу виробленої продукції до затрат праці.

Зважаючи на це, важливою методологічною проблемою аналізу продуктивності праці є вибір одиниці виміру затрат праці на виробництво продукції, які можуть бути виражені середньою кількістю працівників, а також в людино-днях і людино-годинах (таблиця 1.1).

Серед показників найоб'єктивнішу оцінку ефективності використання трудових ресурсів можна отримати на основі показника середньогодинного виробітку одного робітника. Всі інші (денний, місячний, річний) показники – інтегральні, які враховують рівень годинної продуктивності праці і використання робочого часу.

Динаміка перелічених показників вказує на зміну продуктивності праці у звітному періоді порівняно з попереднім. При цьому збільшення продуктивності праці є позитивною тенденцією і свідчить про економічне

зростання підприємства. Порівняння фактичного показника продуктивності праці з плановим у межах одного аналізованого періоду дає змогу визначити рівень виконання планового завдання.

Таблиця 1.1 – Основні показники вимірювання продуктивності праці

Показник	Методика розрахунку	Економічний зміст
Середньорічний виробіток продукції на одного працівника	$B_{\Pi}^p = \frac{BP}{\chi_n^{cp}}, \quad (1.13)$ де BP – обсяг виробленої продукції; χ_n^{cp} - середньооблікова кількість працівників основної діяльності	Характеризує середній обсяг продукції, виробленої одним працівником за рік, величина якого залежить від виробітку продукції одним робітником і частки робітників у кількості працівників
Середньорічний виробіток продукції одним робітником	$B_p^p = \frac{BP}{\chi_p}, \quad (1.14)$ де χ_p - чисельність робітників	Характеризує середній обсяг продукції, виробленої одним робітником за рік, на величину якого впливає середня кількість відпрацьованих днів одним робітником і середньоденний виробіток продукції одним робітником
Середньоденний виробіток продукції одним робітником	$B_p^d = \frac{BP}{D}, \quad (1.15)$ де D – загальна кількість днів, відпрацьованих робітниками	Характеризує середній обсяг продукції, виробленої одним робітником за день величина якого залежить від середньої тривалості робочого дня і середнього динного виробітку продукції одним робітником
Середньогодинний виробіток продукції одним робітником	$B_p^g = \frac{BP}{G}, \quad (1.16)$ де G – загальна кількість відпрацьованих робітниками годин	Характеризує середній обсяг продукції, виробленої одним працівником за годину, на величину якого впливають фактори, пов'язані зі зниженням трудомісткості продукції, зростанням обсягу виробленої продукції

Причинами зростання продуктивності праці можуть бути: удосконалення техніки та технології виробництва, поліпшення організації виробництва, удосконалення організації праці (підвищення кваліфікаційного рівня працівників, зміцнення трудової дисципліни, удосконалення мотивації праці тощо) [18].

Отже, для характеристики ефективності використання трудових ресурсів підприємства застосовується показник продуктивності праці, який відображає кількісне співвідношення між обсягом виробленої продукції і трудовими витратами на її виробництво. Економічний зміст підвищення продуктивності праці полягає в скороченні витрат робочого часу на виробництво одиниці продукції або в збільшенні кількості продукції, виробленої за одиницю часу.

1.4 Результуючі показники ефективності господарської діяльності

Узагальнюючими показниками діяльності підприємства є його прибуток та рентабельність.

Прибуток - це та частина виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства.

Залежно від формування та розподілу розрізняють декілька видів прибутку:

- валовий;
- від операційної діяльності;
- від звичайної діяльності до оподаткування;
- від звичайної діяльності;
- чистий.

Згідно з П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати», прибуток - це

сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати, а збиток - це перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати [19].

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначається шляхом вирахування із доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) відповідних податків, зборів, знижок тощо [20].

Прибуток (збиток) від операційної діяльності визначається як алгебрична сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат:

$$\Phi P_{\text{од}} = ВП + ІОД - АВ - ВЗ - ІОВ, \quad (1.17)$$

де $\Phi P_{\text{од}}$ - фінансовий результат від операційної діяльності;

$ВП$ - валовий прибуток;

$ІОД$ - інші операційні доходи;

$АВ$ - адміністративні витрати;

$ВЗ$ - витрати на збут;

$ІОВ$ - інші операційні витрати [21].

Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування визначається як алгебрична сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків):

$$\Pi P_{\text{зд}} = \Phi P_{\text{зд}} + Д_{\text{к}} + І_{\text{фд}} + І_{\text{д}} - \Phi В - В_{\text{ук}} - ІВ, \quad (1.18)$$

де $\Pi P_{\text{зд}}$ - прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування;

$\Phi P_{\text{од}}$ - фінансовий результат від операційної діяльності;

D_k - дохід від участі в капіталі;

$I_{\phi\partial}$ - інші фінансові доходи;

I_{∂} - інші доходи;

ΦB - фінансові витрати;

$B_{\text{ук}}$ - витрати від участі в капіталі;

IB - інші витрати [22].

Прибуток від звичайної діяльності визначається як різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податків з прибутку. Збиток від звичайної діяльності дорівнює збитку від звичайної діяльності до оподаткування та сумі податків на прибуток:

$$\text{ЧПР}_{\text{зд}} = \text{ПР}_{\text{зд}} - \text{ПР}_{\text{од}}^{\text{нр}}, \quad (1.19)$$

де $\text{ЧПР}_{\text{зд}}$ — прибуток від звичайної діяльності (або збиток);

$\text{ПР}_{\text{зд}}$ — прибуток від звичайної діяльності до оподаткування (або збиток);

$\text{ПР}_{\text{од}}^{\text{нр}}$ — податки, що вираховуються з прибутку [20].

Чистий прибуток (збиток) розраховується як алгебрична сума прибутку (збитку) від звичайної діяльності та надзвичайного прибутку (надзвичайного збитку) та відрахування податків із надзвичайного прибутку:

$$\Pi_{\text{ч}} = \text{ЧПР}_{\text{зд}} + \text{ПР}_{\text{нзд}} - \text{П}_{\text{од}}^{\text{нр инд}}, \quad (1.20)$$

де $\Pi_{\text{ч}}$ — чистий прибуток (або збиток)

$ЧПР_{зд}$ — прибуток від звичайної діяльності (або збиток);

$ПР_{нзд}$ — надзвичайний прибуток;

$П_{од}^{принд}$ — податки із надзвичайного прибутку [23].

На рисунку 1.1 наведено механізм розрахунку чистого прибутку від звичайної діяльності.

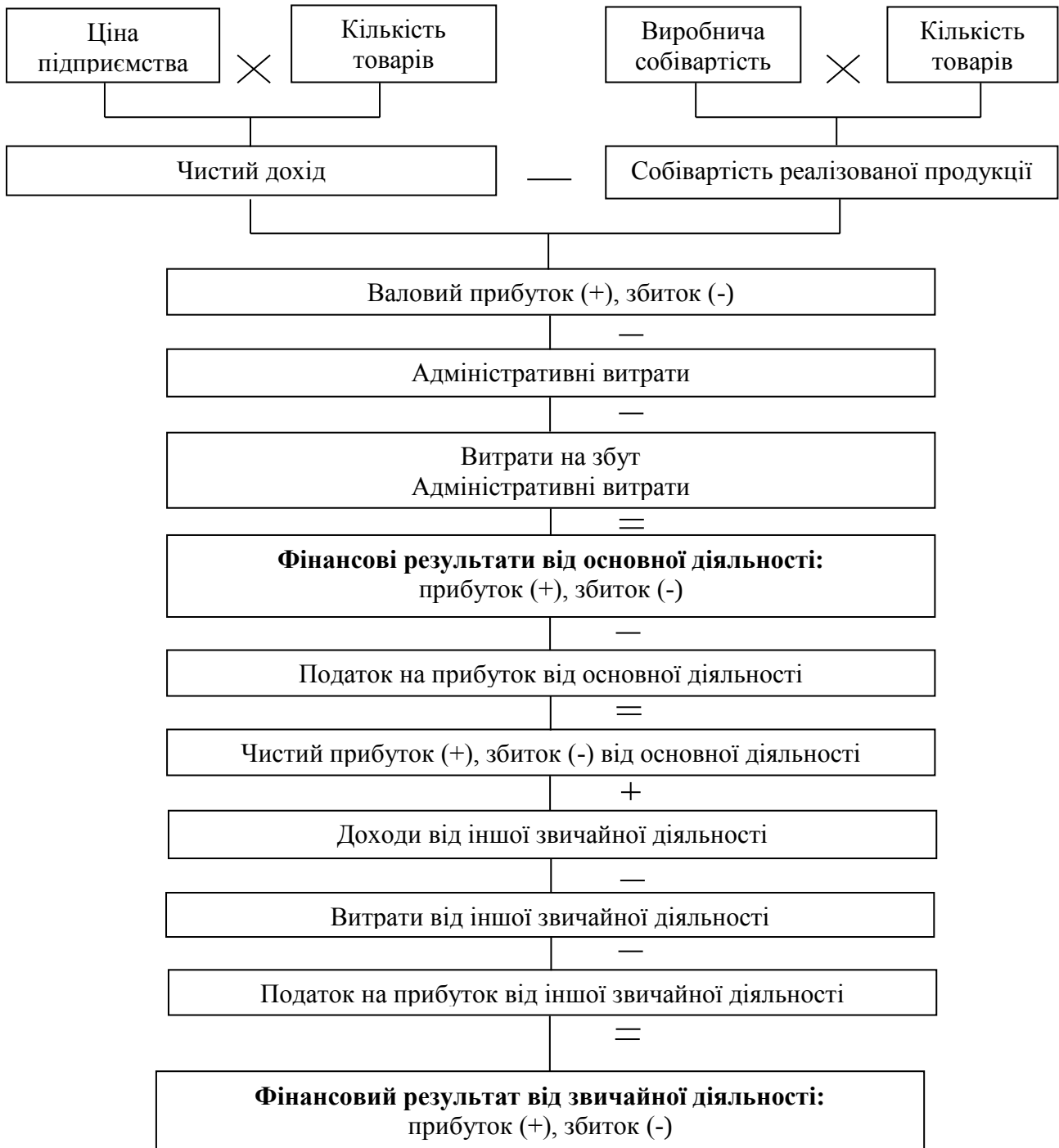

Рисунок 1.1 - Формування чистого прибутку від звичайної діяльності [12]

Прибуток показує абсолютний ефект діяльності підприємства без урахування використаних при цьому ресурсів, тому його слід доповнювати показником рентабельності. Ступень прибутковості підприємства і характеризує рентабельність.

Рентабельність – це якісний, вартісний показник, що характеризує рівень віддачі витрат або ступень використання ресурсів, що є в наявності, в процесі виробництва і реалізації продукції [24].

Підприємство рентабельне, якщо суми витрат достатньо не тільки для сплати витрат на виробництво, але і для утворення прибутку. Таким чином, рентабельність характеризує ефективність роботи підприємства, дає уявлення про спроможність підприємства збільшувати свій капітал.

Основним джерелом інформації для аналізу та оцінки рентабельності підприємства є форма № 2 «Звіт про фінансові результати», додатковими – форма № 1 «Баланс», фінансовий план підприємства та інші.

Залежно від мети аналізу діяльності підприємства розрізняють:

Рентабельність активів показує величину чистого прибутку, одержаного підприємством протягом аналізованого періоду, з кожної гривні загальної вартості майна і може бути розрахована за формулою:

$$P_{\text{акт}} = \frac{P_{\text{ч}}}{C_{\text{а}}} \times 100\%, \quad (1.21)$$

де $P_{\text{ч}}$ — чистий прибуток підприємства за рік;

$C_{\text{а}}$ — середньорічна вартість активів.

Чим вище прибуток підприємства, віддача позаоборотних активів і швидкість обороту оборотних коштів, тим вище буде рентабельність і нижче загальні витрати на вироблену продукцію [25].

Рентабельність власного капіталу показує, скільки прибутку одержано з кожної гривні, вкладеної власниками підприємства, та розраховується за формулою:

$$P_{\text{вк}} = \frac{\Pi_{\text{ч}}}{BK_{\text{ср}}} \times 100\%, \quad (1.22)$$

де $\Pi_{\text{ч}}$ — чистий прибуток підприємства за рік;

$BK_{\text{ср}}$ — середньорічна вартість власного капіталу підприємства.

Цей показник характеризує ефективність використання інвестиційного акціонерного капіталу і є важливим критерієм оцінки котування акцій на фондовому ринку. Показує, яка віддача (норма прибутку) на вкладений власний капітал. Максимізація цього показника є одним з головних завдань управління підприємством. Як правило, цей показник звичайно порівнюють із можливим альтернативним вкладенням коштів в акції інших підприємств, облігації, банківський депозит і т.д. Тобто туди де є можливість отримати прибуток [26].

Рентабельність акціонерного капіталу свідчить про верхню межу дивідендів на акції та характеризує норму прибутку на вкладений у фірму власний капітал. Цей показник обчислюється так:

$$P_{\text{ак}} = \frac{\Pi_{\text{ч}}}{K_{\text{ст}}} \times 100\%, \quad (1.23)$$

де $\Pi_{\text{ч}}$ — чистий прибуток підприємства за рік;

$K_{\text{ст}}$ — статутний капітал (номінальна вартість проданих акцій) [27].

Рентабельність продукції характеризує ефективність витрат на її виробництво і збут. Вона визначається за формулою:

$$P_{\Pi}^{\text{ч}} = \frac{\Pi_{\text{ч}}}{(C_{\text{pn}} + BA + BЗ)} \times 100\%, \quad (1.24)$$

де $P_{\Pi}^{\text{ч}}$ — чиста рентабельність продукції;

$\Pi_{\text{ч}}$ — чистий прибуток підприємства за рік;

C_{pn} — собівартість реалізованої продукції;

BA — адміністративні витрати;

$BЗ$ — витрати на збут продукції.

Цей показник дає можливість визначити, яка продукція більш прибуткова, тобто вигідніша для виробництва. Однак слід ураховувати, що собівартість має відповідати витратам виробництва на основі рівноважних цін [28].

При визначенні рентабельності продаж за базу порівняння приймається обсяг реалізованої продукції підприємством за певний період, який зіставляється з величиною отриманого чистого прибутку за формулою:

$$P_{\text{рп}}^{\text{ч}} = \frac{\Pi_{\text{ч}}}{РП} \times 100\%, \quad (1.25)$$

де $P_{\text{рп}}^{\text{ч}}$ - чиста рентабельність від реалізації продукції;

$\Pi_{\text{ч}}$ - чистий прибуток підприємства від реалізації продукції;

$РП$ - обсяг реалізованої продукції [18, с. 387].

Нормативні значення коефіцієнтів рентабельності диференційовані по галузях, видах виробництва, технологіях виробництва. При відсутності норм потрібно проаналізувати динаміку показників за ряд періодів, при цьому збільшення рентабельності свідчить про зростання ефективності діяльності підприємства, покращення його фінансового становища [29].

Зміна рівня того чи іншого показника рентабельності залежить від зміни економічних та організаційно-технічних факторів виробництва та реалізації продукції (робіт та послуг). Тому в процесі аналізу стану рентабельності підприємства необхідно визначити, які фактори більше впливали на підвищення чи зниження рівня рентабельності й розробити відповідні заходи підвищення ефективності діяльності підприємства.

Таким чином, узагальнюючи усе вище розглянуте, можна виділити наступні показники роботи підприємства які будуть основними для будь-якого підприємства, та завдяки яким є можливість проаналізувати та оцінити стан підприємства. До таких показників відносяться: фондоддача, фондомісткість, фондоозброєність праці, рентабельність основних фондів, коефіцієнт введення основних виробничих фондів, коефіцієнт вибуття основних виробничих фондів, тривалість обороту, коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаження основних оборотних коштів, рентабельність оборотних коштів, коефіцієнт обороту за прийомом, коефіцієнт обороту за вибуттям, коефіцієнт плинності кадрів, коефіцієнт загального обороту кадрів, прибуток (збиток), чистий дохід, валовий прибуток (збиток), прибуток (збиток) від звичайної діяльності до та після оподаткування, чистий прибуток, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність акціонерного капіталу, рентабельність продукції та рентабельність продажу.

За допомогою розглянутих вище показників є можливість скласти детальний аналіз стану підприємства, використовуючи дані бухгалтерського звіту за відповідний період, побачити динаміку змін цих показників, зробити висновки та виділити шляхи до підвищення ефективності роботи підприємства.

2 АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «МОТОР СІЧ»

2.1 Загальна характеристика ПАТ «Мотор Січ»

Підприємство було створене у 1907 році. До грудня 1915 на ньому вироблялися сільськогосподарські механізми та інструменти, виконувалися різні види механічної обробки, відливали чавун і мідь. У грудні 1915 акціонерне товариство «Дюфлон, Костянтинович і К^о» («Дека») викупило завод і змінило профіль його виробничої діяльності. У листопаді 1916 р. був зібраний перший шестициліндровий двигун рідинного охолодження «Дека» М-100.

Нині ПАТ «Мотор Січ» є одним з провідних підприємств у світі з розробки, виробництва, ремонту та сервісного обслуговування авіаційних газотурбінних двигунів для літаків і вертольотів, а також промислових газотурбінних установок.

ПАТ «Мотор Січ» - виробниче підприємство, основна діяльність якого поділена на чотири напрями виробництва, які розташовуються у різних філіях. Підприємство займається виробництвом таких видів продукції:

1) Виробництво авіадвигунів:

- турбогвинтові;
- турбореактивні двухконтурні;
- турбовентиляторні;
- турбовальні;
- допоміжні.

2) Промислові установки:

- газотурбінна енергоустановка зовнішнього горіння 2,5 МВт ГТЭУВС-2,5МС;
- газотурбінні приводи;
- газотурбінні електростанції;
- агрегат газоперекачування;

- вітроелектростанції.

3) Товари народного попиту:

- двигуни внутрішнього горіння, комплектуючі;
- агротехніка;
- рушійні установки;
- пилки бензиномоторні та електромоторні;
- сепаратори;
- товари для дому;
- товари автолюбителя;
- будівництво, ремонт, благоустрій.

4) Продукція медичного призначення:

- ендопротез колінного суглоба;
- ендопротез тазостегнового суглоба.

ПАТ «Мотор Січ» є єдиним в Україні, а також одним з найбільших у світі підприємством зі створення, виробництва, ремонту й супроводу в експлуатації сучасних, надійних авіаційних двигунів, які становлять конкуренцію передовим виробам провідних компаній світу. ПАТ «Мотор Січ» випускає та освоює серійне виробництво авіаційних двигунів різної потужності та різного призначення для літальних апаратів всесвітньо відомих літальних - і вертольотобудівних компаній. Якість і надійність продукції, що випускає підприємством, підтверджується її успішною експлуатацією більш ніж у 120 країнах світу.

ПАТ «Мотор Січ» є експортноорієнтованим підприємством, частка експорту в загальному обсязі реалізації продукції й послуг складає більше 90%. Ринки збуту умовно розділяються в такий спосіб: Дальнього зарубіжжя, Україна та інші країни.

Найбільшим ринком збуту традиційно залишається Китай. На його частку припадає понад 60 % від загальної суми надходження коштів по контрактах на продаж продукції й послуг. Другим по величині ринком збуту є країни Далекого зарубіжжя. Від партнерів з Далекого зарубіжжя отримує

близько 22,0% надходжень коштів. Найбільш тверді позиції підприємство займає на ринках Південно-Східної Азії, Близького й Середнього Сходу, країн Африки й Латинської Америки. У звітному році найбільш великими споживачами були партнери з Індії, Алжиру, для яких ПАТ «Мотор Січ» поставляло й ремонтувало авіадвигуни, а також поставляло запасні частини до різних типів двигунів. Від українських компаній підприємство отримано 6,4% від загальної суми коштів.

Найбільшими партнерами ПАТ «Мотор Січ» в Україні у звітному році були ДП «Антонов» (м. Київ) і ХГАПП (м. Харків), для яких поставлялися авіадвигуни. Крім того, ПАТ «Мотор Січ» здійснював ремонт авіадвигунів різних типів для українських авіакомпаній та поставляв запчастини для ремонтних заводів, а також ремонтувалися газотурбінні приводи для дочірніх підприємств НАК «Нафтогаз України».

Продукція ПАТ «Мотор Січ» за своїми технічними характеристиками не поступається своїм закордонним аналогам. Крім того, підприємство забезпечує повний цикл післяпродажного обслуговування, супроводу виробів в експлуатації (підприємство має широку мережу сервісних центрів), а також ремонт, включаючи середній, випущених виробів для відновлення літної придатності.

Головними завданнями підприємства щодо авіадвигунів залишаються:

- захист своїх інтересів і позицій на ринках у цілому за всією гамою авіадвигунів і всьому спектру послуг;
- утримання позицій на світових ринках за своєю продукцією;
- постійна робота над створенням нових виробів і модифікацій, що вимагаються на ринку сьогодні, поліпшення їхніх споживчих якостей, безпосередня робота з розробниками літальних апаратів.

Стратегія бізнесу ПАТ «Мотор-Січ» спрямована на збільшення обсягів реалізації продукції, розширення ринків збуту, активне просування продукції на ринки країн світу, отримання максимального прибутку, впровадження у виробництво нових перспективних виробів.

Основні показники виробничо-фінансової діяльності Темп росту обсягів виробництва в порівнянних цінах до 2021 року - 114,0%; Доход від реалізації продукції, робіт та послуг - 5 млрд 1,8 млн. грн., що на 1 256,1 млн. грн. більше, ніж в 2020 році; питома вага авіатехніки в реалізованій продукції - 93,8%; частка експорту в доході від реалізованої продукції - 91,5%. Виробнича діяльність і незавершене виробництво В 2022 році ПАТ «Мотор Січ» забезпечило виконання поставок продукції згідно укладеними з замовниками контрактами та договорами. Виконано 206 контрактів на поставку серійних і ремонтних двигунів, приводів, електростанцій.

Виготовлено товарної продукції в діючих цінах на суму 4 млрд. 768,8 млн. грн., відвантажене - на 4 млрд. 688,0 млн. грн. Питома вага реалізованої продукції розподіляється:

- авіатехніка - 93,8%;
- продукція загальнотехнічного призначення - 4,1%;
- ТНП - 2,1%.

Додатково до виготовлення двигунів підприємство забезпечило виконання 74 контрактів на поставку запасних частин (46 - далеке зарубіжжя, 28 - Америка). Підприємство здійснює технічний супровід двигунів в експлуатацію, гарантійне та післягарантійне обслуговування.

В 2022 році реалізовано товарів народного споживання на суму 96,0 млн. грн. На розробку та підготовку до серійного випуску нових видів авіаційних виробів, продукції загальнотехнічного призначення і товарів народного споживання підприємством спрямовано 85,0 млн грн власних коштів.

За станом на 01.01.2023 обсяг незавершеного виробництва по ПАТ «Мотор Січ» склав 1 549,2 млн. грн. За 2021 рік НЗВ збільшилося на 430,6 млн. грн. (38,5%). При цьому НЗП по основному виробництву збільшилося на 365,5 млн. грн. (35,9%), по допоміжному виробництву - на 65,1 млн. грн. (64,3%). Збільшення НЗВ по основному виробництву відбулося у зв'язку з

ростом цін на матеріальні ресурси, створення заділу під відвантаження 2023 року, розробкою та виготовленням досвідчених зразків нової техніки.

Питома вага продукції основного виробництва в обсязі незавершеного виробництва становить:

- на 01.01.2022 - 90,9%;
- на 01.01.2023 - 89,3%.

Створений в 2022 році запас незавершеного виробництва дозволить забезпечити безперебійну і ритмічну роботу підприємства в 2022 році.

Для організації збуту продукції підприємством використовуються наступні методи:

- маркетингові дослідження ринків збуту з метою визначення пріоритетів і реалізації комерційно вигідних проектів виробництва й продажі авіаційної й наземної техніки;
- прямі контакти представників підприємства з потенційними замовниками, а також через регіональних агентів, включаючи взаємні візити, прийом делегацій, переговори, консультації й т.д.;
- контакти документарного характеру (листи, комерційні пропозиції й т.п.); - створення мережі регіональних представництв у різних регіонах миру: Росії, Південно-Східної Азії, Китаю, Індії, Близькому й Середньому Сході, Африці;
- створення мережі центрів сервісного обслуговування для підвищення якості й оперативності супроводу продукції в експлуатації;
- цілеспрямовані рекламні компанії по просуванню продукції на нові ринки, публікації в спеціалізованих журналах і каталогах;
- участь у престижних спеціалізованих виставках, тематично пов'язаних з виробленою нашим підприємством продукцією.

З багатьма підприємствами ПАТ «Мотор Січ» пов'язують дружні та довірчі відносини, і як наслідок, підприємство є їх постійними клієнтами. ПАТ «Мотор Січ» з такими постачальниками як, ЗАТ «Корпорація ФЕД»

(м.Харків), - більш як 30 років, ДЗ «Вуглекомпозит» (м.Запоріжжя) - більш як 25 років.

Основними постачальниками сировини та комплектуючих ПАТ «Мотор Січ» є в основному підприємства України, з якими налагоджено довгострокові надійні зв'язки. Серед них:

Комбінат Дніпроспецсталь, ПАТ «ЗАЛК», м. Запоріжжя, ТОВ «Демаркет Б-ХХ», м. Запоріжжя, ПАТ «ДАЗ», м. Дніпропетровськ, ТОВ НПФ «Автоматизація технологій» м. Запоріжжя, ТОВ ПКП ГК «Мотор», м. Запоріжжя, АТЗТ «Електропромислова компанія» м. Дніпропетровськ, ГАРП «Одесавіаремсервіс», м. Одеса, ЗАТ «Корпорація ФЕД», м. Харків, ДП «Ра ПД» ПАТ «Че За Ра», м.Чернігів, ТОВ «Електротехснаб», м. Запоріжжя, ПАТ СП «ФОБОС», м.Кременчук, ТОВ МТПФ «Промсервіс», м. Одеса, 000 «Мультифлекс», м. Запоріжжя, ТОВ ТД «Укрюжмаш», м. Запоріжжя, ТД «Електрозвармаш», м. Дніпропетровськ, ТОВ фірма «СД ЛТД», м. Запоріжжя, УР ТОВ «Галіон-Україна», м. Дніпропетровськ, ТОВ «МД Істейт», НПК «Металург», Дніпропетровськ, ТОВ «Завод Металіст «Оріс», м. Запоріжжя, ТОВ «Юкун», м. Запоріжжя, НП «ТПО Люміна», м. Жовті Води, ПАТ «Вовчанський агрегатний завод», ТОВ «Запоріжспецкомплект», м. Запоріжжя, ТОВ «Будсвітло», м. Харків, ТОВ «Укртехснаб», м. Павлоград. Всього 28 підприємств-постачальників України, що займають 10% та більше в загальному обсязі постачання.

Беручи до уваги недостатню ємність вітчизняного ринку, на якому підприємство не може повною мірою реалізувати весь свій науково-технічний і виробничий потенціал, ПАТ «Мотор Січ» велике значення надає проведенню маркетингових досліджень по закріпленню й розширенню своєї присутності на ринках закордонних країн. Віддаючи пріоритети співробітництву з авіапромисловістю провідних країн світу в справі розробки, виробництва й експлуатації авіатехніки, підприємство одночасно прагне зайняти стійку нішу й на ринках Далекого зарубіжжя. Ринок авіадвигунів завжди був і залишається складним сегментом авіабудування,

що характеризується високим ступенем конкуренції. У цей час на світовому ринку авіадвигунів панує невелике число виробників, серед яких ПАТ «Мотор Січ» займає гідне місце.

Основними конкурентами підприємства по застосуванню авіадвигунів, аналогічних тим що випускає підприємство, на літаки і вертольоти країн ближнього зарубіжжя є Pratt&Whitney (Канада), Snecma/Turbomeca (Франція), BMW Rolls-Royce (Німеччина/Англія), General Electric (США) і інші, які є лідерами у виробництві авіадвигунів. Труднощі в просуванні продукції ПАТ «Мотор Січ» на світовий ринок укладається в тім, що перераховані вище фірми-конкуренти перебувають на світовому ринку вже досить тривалий час і встигли зайняти певні ринкові позиції.

Продукція ПАТ «Мотор Січ» по своїх технічних характеристиках не уступає своїм закордонним аналогам. Але для втримання своїх позицій на світових ринках підприємству необхідна систематична робота з підвищення якості й характеристик випускає продукції, а також розробка нових двигунів і модифікацій, які відповідають зростаючим вимогам замовників. Із цією метою на підприємстві виконується цілий комплекс організаційних, кадрових, виробничих й інших заходів, застосовується високотехнологічне встаткування й високотехнологічні виробничі процеси, забезпечується світовий рівень системи якості. Все це підтверджується відповідними міжнародними сертифікатами.

Продовжуючи серйозну роботу над авіаційними програмами, підприємство йде по шляху диверсифікованості виробництва, досліджуючи нові можливості й ринки, потенційно здатні забезпечити підприємство стійкими замовленнями в майбутньому.

Система якості ПАТ «Мотор Січ» сертифікована транснаціональною фірмою BUREAU VERITAS на відповідність вимогам міжнародного стандарту ISO 9001:2008 стосовно до розробки, проектуванню, виробництву, ремонту й технічному обслуговуванню авіадвигунів, газотурбінних установок і газотурбінних електростанцій [30].

Крім цього підприємство також має у структурному підрозділі свою авіакомпанію, яка займається регулярними міжнародними та внутрішніми перевозками пасажирів і вантажів, а також спеціальні рейси, які забезпечують діяльність головного підприємства. На даний момент у розпорядженні компанії знаходиться 9 літаків вітчизняного виробництва. Базовим аеропортом компанії є «Міжнародний аеропорт Запоріжжя».

Також підприємство активно займається громадською діяльністю, такими як: робота з учбовими закладами; робота з Державними центрами зайнятості задля залучення безробітних до навчання та праці; соціальна підтримка персоналу; підтримує Дім культури імені Т.Г. Шевченка; підтримує спортивний комплекс «Мотор Січ», де тренують спортсменів, та спортивних призерів.

2.2 Ефективність використання основних фондів та оборотних засобів підприємства

Для того щоб оцінити ефективність використання основних фондів даного підприємства, треба розрахувати основні показники які будуть характеризувати використання основних фондів за певний період. Розглянемо показники за 2020-2022 роки, щоб побачити тенденцію до їх змін.

Для аналізу основних засобів і необоротних коштів підприємства використовують планову, облікову, обліково-звітну та не облікову інформацію.

Основними звітними документами які використовуються при аналізі основних засобів і необоротних коштів є форма № 1 «Баланс», форма № 2 «Звіт про фінансові результати» .

Щоб проаналізувати стан основних засобів треба розрахувати такі показники:

- фондівдача

- фондомісткість
- фондоозброєність
- рентабельність основних фондів
- коефіцієнт введення основних виробничих фондів у виробництво
- коефіцієнт вибуття основних виробничих фондів з виробництва

Розрахуємо фондовіддачу основних фондів за 3 роки використовуючи формулу (1.1):

$$f_{\phi}^{2020} = \frac{2047314}{815800} = 2,51$$

$$f_{\phi}^{2021} = \frac{3740353}{883207} = 4,23$$

$$f_{\phi}^{2022} = \frac{5001803}{1059467,5} = 4,72$$

Розрахуємо фондомісткість за формулою (1.2):

$$f_m^{2020} = \frac{1}{2,51} = 0,4$$

$$f_m^{2021} = \frac{1}{4,23} = 0,24$$

$$f_m^{2022} = \frac{1}{4,72} = 0,21$$

Далі розрахуємо фондоозброєність праці за формулою (1.3):

$$f_n^{2020} = \frac{815800}{20174} = 40,44$$

$$f_n^{2021} = \frac{883207}{18957} = 46,59$$

$$f_n^{2022} = \frac{1059467,5}{21379} = 49,56$$

Тепер розрахуємо рентабельність основних фондів використовуючи формулу (1.4):

$$R_{\phi}^{2020} = \frac{3843}{815800} \times 100\% = 0,47\%$$

$$R_{\phi}^{2021} = \frac{741229}{883207} \times 100\% = 83,92\%$$

$$R_{\phi}^{2022} = \frac{1248028}{1059467,5} \times 100\% = 117,80\%$$

Коефіцієнти введення основних виробничих фондів розраховуємо за формулою (1.5):

$$R_{\text{вв}}^{2020} = \frac{179681}{845358} = 0,22$$

$$R_{\text{вв}}^{2021} = \frac{209161}{921056} = 0,23$$

$$R_{\text{вв}}^{2022} = \frac{467388}{1197879} = 0,39$$

Розраховуємо коефіцієнти вибуття основних фондів за формулою (1.6):

$$R_{\text{виб}}^{2020} = \frac{75745}{786242} = 0,096$$

$$R_{\text{виб}}^{2021} = \frac{81274}{845358} = 0,096$$

$$R_{\text{виб}}^{2022} = \frac{87425}{921056} = 0,095$$

Дані розрахунків згрупуємо та занесемо у таблицю 2.1:

Таблиця 2.1 – Динаміка показників ефективності використання основних засобів ПАТ «Мотор Січ»

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+,-) за 2020-2022 р.		Відхилення (+,-) за 2020-2022 р.	
				абс.	%	абс.	%
Обсяг виробленої продукції, тис. грн.	2047314	3740353	5001803	+1693039	+82,70	+1261450	+33,73
Середньорічна вартість основних виробничих засобів, тис. грн.	815800	883207	883207	+67407	+8,26	+176260,5	+19,96

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
---	---	---	---	---	---	---	---

Чисельність промислово-виробничого персоналу, осіб	20174	18957	21379	-1217	-6,03	+2422	+12,78
Чистий прибуток, тис. грн.	3843	741229	1248028	+737386	+191,88	+506799	+0,68
Фондовіддача	2,51	4,23	4,72	+1,73	+68,75	+0,49	+11,48
Фондомісткість	0,40	0,24	0,21	-0,16	-40,74	-0,02	-10,30
Фондоозброєність, грн./людину	40,44	46,59	49,56	+6,15	+15,21	+2,97	+6,37
Рентабельність ОЗ, %	0,47	83,92	117,80	83,45	-	+33,87	-
Коеф. приросту ОЗ	0,21	0,22	0,39	+0,01	+6,84	+0,17	+71,82
Коеф. вибуття ОЗ	0,096	0,096	0,095	-	-	-0,001	-1,27

Аналіз ефективності використання основних засобів ПАТ «Мотор Січ» свідчить, що основні його показники у 2022 році порівняно з попередніми дещо покращилися. Незначне зростання середньорічної вартості основних виробничих засобів у 2021 році на 67407 грн. (8,26 %) та зростання обсягу виробництва продукції на 1693039 тис. грн. (82,70 %) призвели до зростання фондовіддачі основних засобів на 1,73 грн. (68,75 %). У 2022 році порівняно з 2021 фондовіддача зросла ще на 0,49 грн. (11,48 %), це зумовлено тим що обсяг виробництва продукції та середньорічна вартість виробничих засобів також зросла (відповідно на 8,26 % і 19,96 %).

Зміна фондовіддачі за 2020-2022 роки представлена на рисунку 2.1:

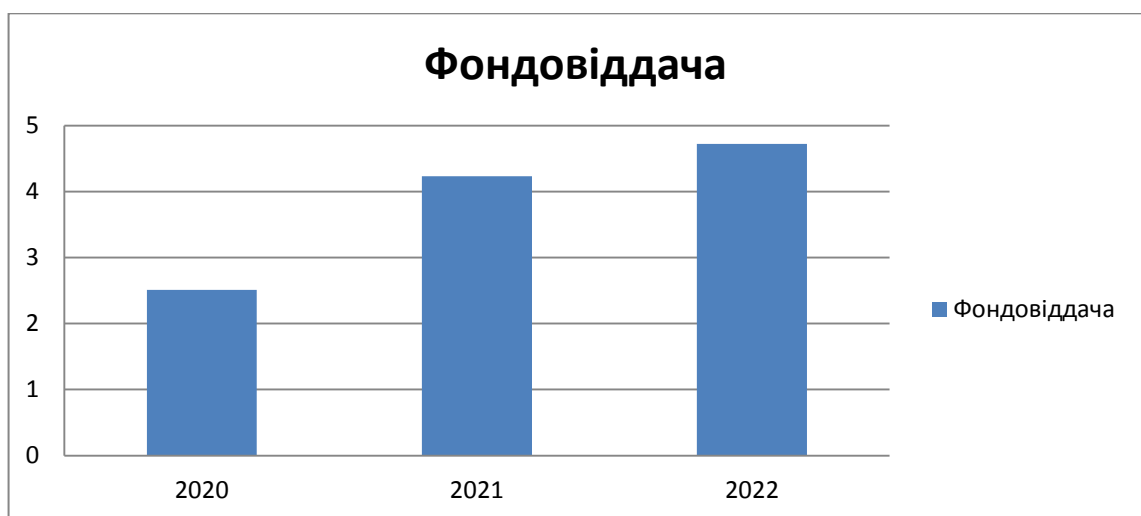

Рисунок 2.1 – Показник фондовіддачі за 2020-2022 рр.

Фондомісткість виробничих засобів зменшилася на 0,16 грн. у 2021 році порівняно з 2020, та на 0,02 грн. у 2022 році, що також свідчить про підвищення ефективності використання основних фондів.

Динаміка змін фондомісткості представлена на рисунку 2.2:

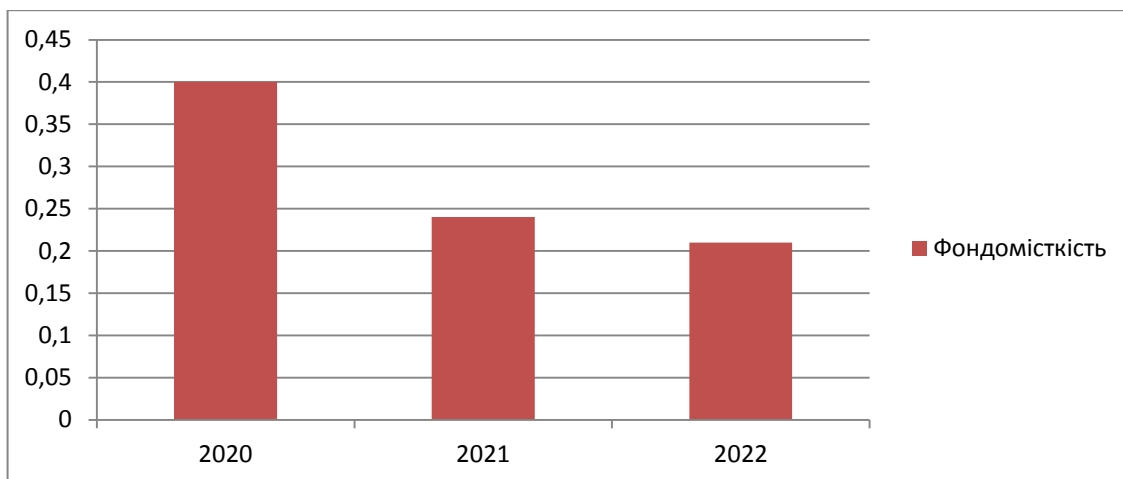

Рисунок 2.2 – Показник фондомісткості за 2020-2022 рр.

Фондоозброєність праці зростає, у 2021 році вона зросла на 6,15 грн./людину, та ще на 2,97 грн./людину у 2022 році. Це свідчить про те що робітники значною мірою оснащенні знаряддям труда та необхідною технікою, що сприяє зростанню ефективності праці.

Зміна фондоозброєності праці показана на рисунку 2.3:

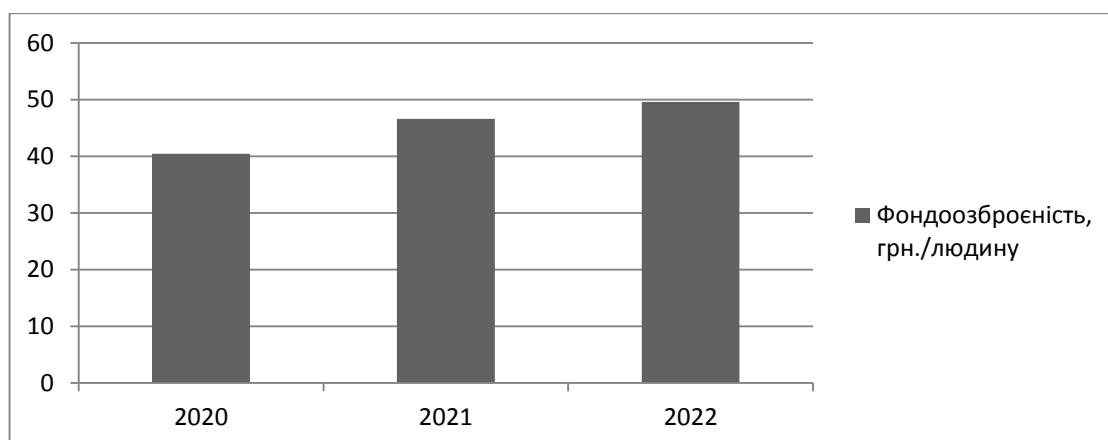

Рисунок 2.3 – Фондоозброєність праці на 2020-2022 рр.

Рентабельність основних засобів зросла у 2021 році на 83,45 % порівняно з 2020 роком, такий різкий підйом зумовлений тим, що 2020 рік був кризовим для промисловості та України в цілому. У зв'язку з цим підприємство отримувало малий прибуток. У 2021 році криза пішла на спад і виробництво нормалізувалося. У 2022 році рентабельність основних засобів додатково зросла на 33,87 %. Зростання рентабельності основних засобів являється сприятливим та свідчить про підвищення ефективності використання основних засобів.

Динаміка змін рентабельності основних фондів представлена на рисунку 2.4:

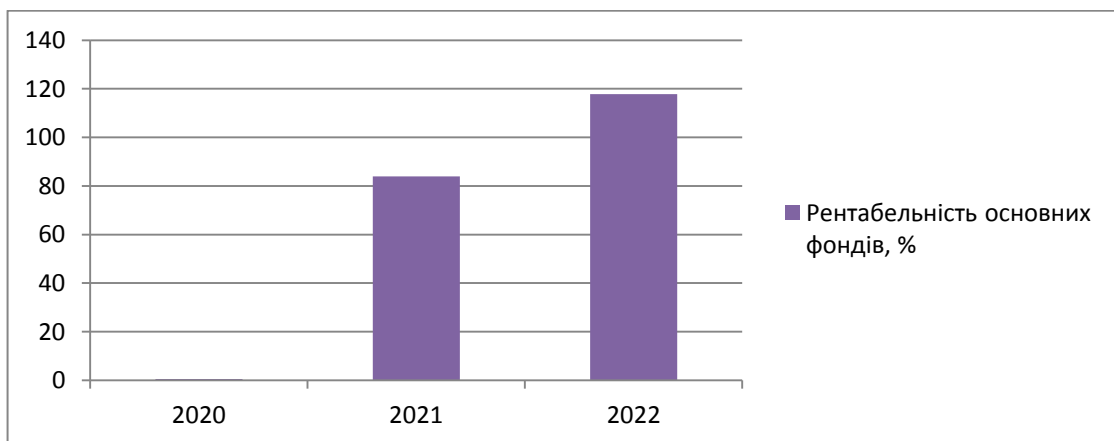

Рисунок 2.4 – Рентабельність основних фондів за 2020-2022 рр.

Коефіцієнт приросту основних засобів у 2021 році зріс на 6,84 %, у 2022 на 71,82 %. Цей коефіцієнт повинен мати тенденцію до зростання, тому що характеризує ступінь оновлення устаткування, процесу розширення виробництва, введення у виробництво нових об'єктів.

Коефіцієнт вибуття основних засобів у 2021 та 2022 році порівняно з 2020 роком істотно не змінився. Коефіцієнт вибуття показує яка частина основних засобів, до початку звітної періоду, вибула за звітний період через знос. Коефіцієнт вибуття менше ніж коефіцієнт оновлення, що свідчить про розширене відтворення основних фондів.

Зміни коефіцієнтів оновлення та вибуття за 2020-2022 роки представлені на рисунку 2.5:

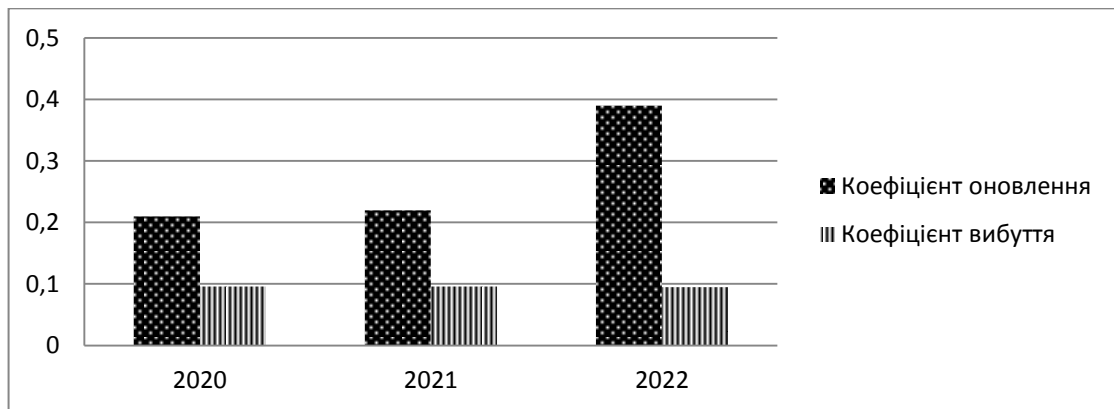

Рисунок 2.5 – Коефіцієнти руху основних засобів за 2020--2022 рр.

Таким чином, проаналізувавши стан основних засобів ПАТ «Мотор Січ» можна зробити висновок, що підприємство ефективно використовує основні засоби.

Наступним кроком проаналізуємо стан оборотних засобів ПАТ «Мотор Січ». Для цього нам знадобиться розрахувати такі показники:

- коефіцієнт обертання;
- швидкість обертання оборотних засобів;
- коефіцієнт завантаження оборотних коштів;
- рентабельність оборотних коштів.

Проаналізуємо стан оборотних активів підприємства за 2020-2022 роки використовуючи форму № 1 «Баланс».

Таблиця 2.2 – Оборотні засоби ПАТ «Мотор Січ»

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+,-) за 2020-2022 р.		Відхилення (+,-) за 2020-2022 р.	
				абс.	%	абс.	%
Виробничі запаси	259160	365529	552669	+106369	+41,04	+187140	+51,20
Поточні біологічні активи	293	115	122	-178	-60,75	+7	+6,09
Незавершене виробництво	1170414	1118765	1549420	-51649	-4,41	+430655	+38,49

Продовження таблиці 2.2

Готова продукція	88816	96522	135758	+7706	+8,68	+39236	+40,65
Товари	3661	4298	5542	+637	+17,40	+1244	+28,94
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	389696	280598	650356	-109098	-28,00	+369758	+131,77
Дебіторська заборгованість за рахунками	283581	603101	971153	+319520	+112,67	+368052	+61,03
Інша поточна дебіторська заборгованість	77097	102782	84512	+25685	+33,32	-18270	-17,78
Поточні фінансові інвестиції	113964	104970	69031	-8994	-7,89	-35939	-34,24
Грошові кошти та їх еквіваленти	49090	187576	443338	+138486	+282,11	+255762	+136,35
Інші оборотні активи	55640	87419	116883	+31779	+57,12	+29464	+33,70

Таким чином, виходячи з даних таблиці 2.2, можна зробити деякі висновки.

Кількість виробничих запасів у 2022 році зросла на 51,2 %, це може бути як позитивним так і негативним показником. Позитивним, тому що при значній кількості виробничих запасів, підприємства має змогу працювати без перебоїв на отримання виробничих ресурсів. Негативним, тому що при не належному рівні виробництва, виробничі запаси будуть простоювати, а це може призвести до падіння якості запасів та додаткових витрат на їх утримання [37].

Не завершене виробництво у 2022 році зросло на 38,49 %. Зростання цього показника також має негативні та позитивні сторони. Характер цього показника значною мірою залежить від специфіки виробництва. Основною діяльністю підприємства є виготовлення авіадвигунів. Виробничий процес дуже складний та багатоетапний, у якому задіяна велика кількість окремих виробничих підрозділів. Таким чином зростання незавершеного виробництва у 2022 році для підприємства є звичайним явищем.

Зростання залишку готової продукції у останньому році на 40,65 % та товарів на 28,94 % не є позитивним показником. Це свідчить про те, що

продукція підприємства не знайшла свого покупця і у зв'язку з цим простоює та сповільнює оберт оборотних коштів.

Також на підприємстві прослідковується зростання дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги – на 131,77 %, та за рахунками на 61,03 %. Цей показник залежить від договірних відносин підприємства з покупцями продукції. Якщо покупці не зможуть з яких-небудь причин погасити свою заборгованість перед підприємством, то дебіторська заборгованість стане безнадійною і прибуток може перетворитися у нуль. Але, зважаючи на те, що підприємство має свою базу довірених клієнтів, з якими воно працює не один рік, дебіторську заборгованість можна вважати як специфічну кредитну політику підприємства [38].

Зростання грошових коштів та їх еквівалентів на 136,35 % у 2022 році являється позитивним фактором, та характеризує спроможність підприємства погасити короткострокові зобов'язання.

Узагальнюючи аналіз стану оборотних засобів, можна виділити негативну тенденцію до зростання залишку готової продукції і товарів, що характеризується зниженням товарообігу.

Далі проаналізуємо ефективність використання оборотних засобів.

Розрахуємо коефіцієнт обертання оборотних засобів ПАТ «Мотор Січ» за 2020-2022 роки використовуючи формулу (1.8):

$$k_{об}^{2020} = \frac{2047314}{2026229} = 1,01$$

$$k_{об}^{2021} = \frac{3740353}{2553736,5} = 1,46$$

$$k_{об}^{2022} = \frac{5001803}{3533707,5} = 1,42$$

Розрахуємо показник швидкості обертання оборотних засобів підприємства за формулою (1.7):

$$T_{об}^{2020} = \frac{360}{1,01} = 356,29$$

$$T_{об}^{2021} = \frac{360}{1,46} = 245,79$$

$$T_{об}^{2022} = \frac{360}{1,42} = 254,34$$

Знайдемо коефіцієнт завантаження оборотних коштів за формулою (1.9):

$$k_3^{2020} = \frac{1}{1,01} = 0,99$$

$$k_3^{2021} = \frac{1}{1,46} = 0,68$$

$$k_3^{2022} = \frac{1}{1,42} = 0,71$$

Далі розрахуємо показник рентабельності оборотних коштів використовуючи формулу (1.10):

$$p_{ок}^{2020} = \frac{3843}{2026229} \times 100\% = 0,19\%$$

$$p_{ок}^{2021} = \frac{741229}{2553736,5} \times 100\% = 29,03\%$$

$$p_{ок}^{2022} = \frac{1248028}{3533707,5} \times 100\% = 35,32\%$$

Отримані дані при розрахунках занесемо у таблицю 2.2, щоб побачити динаміку їх змін.

Таблиця 2.3 – Динаміка змін показників ефективності використання оборотних засобів ПАТ «Мотор Січ»

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+,-) за 2020-2021 роки		Відхилення (+,-) за 2021-2022 роки	
				абс.	%	абс.	%
Виручка від реалізації, тис. грн.	2047314	3740353	5001803	+1693039	+82,70	+1261450	+33,73
Чистий прибуток, тис. грн.	3843	741229	1248028	+737386	+191,88	+506799	+0,68

Продовження таблиці 2.3

Середній залишок оборотних коштів, тис. грн.	2026229	2553736,5	3533708	+527507,5	+26,03	+979971	+38,37
Кількість днів періоду, що аналізується, днів	360	360	360	-	-	-	-
Тривалість обертання, днів	356,29	245,79	254,34	-110,50	-31,01	+8,54	+3,48
Коеф. обертання оборотних коштів	1,01	1,46	1,42	+0,45	+44,96	-0,04	-3,36
Коеф. завантаження оборотних коштів	0,99	0,68	0,71	-0,31	-31,01	+0,03	+3,48
Рентабельність оборотних коштів, %	0,19	29,03	35,32	+28,84	-	+6,29	-

Виходячи з наведених у таблиці 2.3 даних, можна сказати, що тривалість обертання оборотних коштів за 2021 рік зменшилась на 110,5 днів. У 2022 році оборотність оборотних коштів зменшилась на 8,54 дні. Це пов'язано з тим, що підприємство у 2022 році зріс середній залишок оборотних коштів на 979971 тис. грн. (38,37 %).

На рисунку 2.6 показана зміна тривалості обороту оборотних засобів:

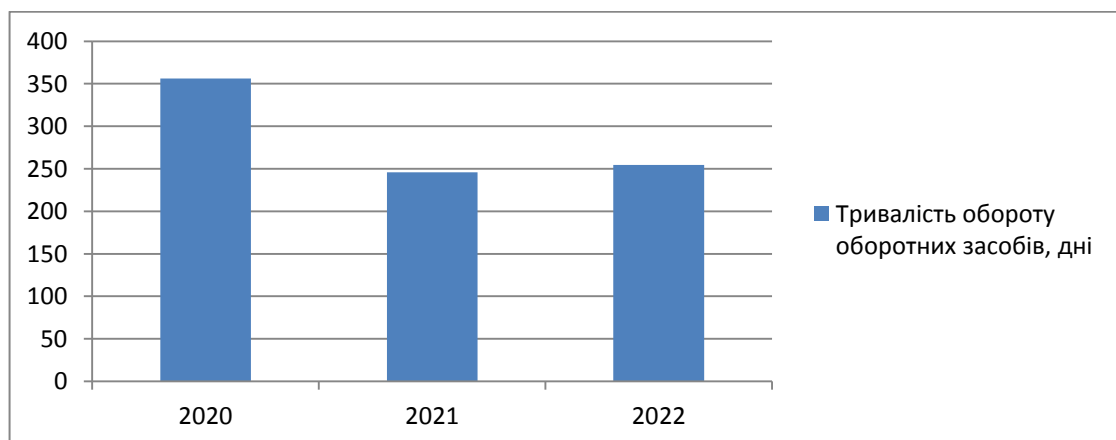

Рисунок 2.6 – Тривалість обертання оборотних засобів за 2020-2022 рр.

Сповільнення оборотності призвело до таких змін:

а) зменшився коефіцієнт оборотності засобів на 0,04 (3,36 %) у 2022 році порівняно з 2021 роком. Чим нижче значення цього коефіцієнта, тим повільніше обертається капітал, і тим менше прибутку приносить кожна одиниця (кожна гривня) активу підприємства;

б) зростання коефіцієнта завантаження засобів в обороті на 0,03 (3,48 %) у 2022 році порівняно з 2021 роком. Це свідчить про те, що у 2022 році на 1 гривню реалізованої продукції припадає 0,71 коп. оборотних засобів, замість 0,68 коп. у 2021 році.

Динаміка змін коефіцієнтів оборотності і завантаження показані на рисунку 2.7:

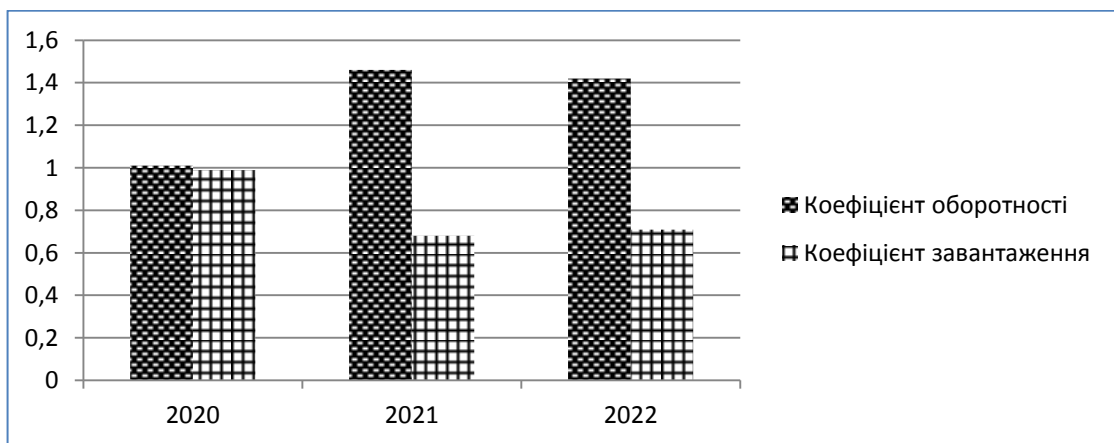

Рисунок 2.7 – Коефіцієнт оборотності та завантаження у 2020-2022 рр.

Рентабельність оборотних засобів має тенденцію до збільшення. У 2021 році вона збільшилася на 28,84 %, а у 2022 році додатково на 6,29. Зростання цього показнику може свідчити про загально належний стан оборотних засобів по відношенню до попередніх років.

У 2020 році показники основних фондів та оборотних коштів були дещо нижчими ніж у наступних періодах, це зумовлено тим, що 2019-2020 роки були кризовими для України, особливо для підприємств виробничої діяльності. Під кінець 2021 року можна побачити, що показники ефективності використання основних фондів та оборотних засобів стрімко зросли, що свідчить про нормалізацію роботи підприємства. У 2022 році

показники основних засобів додатково зростають, це говорить про те що підприємство вийшло на свій рівень та продовжує підвищувати свою ефективність.

Не сприятливий стан у 2022 році мають лише оборотні кошти. Зросла тривалість обертання оборотних коштів - на 8,54 днів, разом з цим знизився коефіцієнт обертання на 3,36 % і коефіцієнт завантаження оборотних засобів на 3,48 %. Це зумовлено тим, що підприємство має зростаючу дебіторську заборгованість, збільшення залишку готової продукції та виявлені залишки не реалізованих товарів.

2.3 Аналіз продуктивності праці ПАТ «Мотор Січ»

Важливим показником ефективності використання трудових ресурсів можна віднести показник продуктивності праці, який характеризує виробіток продукції кожним працівником підприємства.

За допомогою даних статистичних звітностей, форми № 2 «Звіт про фінансові результати» та даних про чисельність працівників і оплату їх праці, проаналізуємо показники продуктивності праці ПАТ «Мотор Січ» за 2020-2022 роки.

Отже, для аналізу продуктивності праці треба розрахувати такі показники:

- середньорічний виробіток продукції на одного працівника;
- середньорічний виробіток продукції одним робітником;
- середньоденний виробіток продукції одним робітником;
- середньогодинний виробіток продукції одним робітником;
- трудомісткість.

Розрахуємо середньорічний виробіток продукції на одного працівника використовуючи формулу (1.13):

$$B_{\Pi}^{2020} = \frac{1961657}{21236} = 92,37$$

$$B_{\Pi}^{p 2021} = \frac{2984639}{20832} = 143,27$$

$$B_{\Pi}^{p 2022} = \frac{4474985,5}{21860} = 204,71$$

За формулою (1.14) розрахуємо середньорічний виробіток продукції одним робітником:

$$B_p^{p 2020} = \frac{1961657}{20174} = 97,24$$

$$B_p^{p 2021} = \frac{2984639}{18957} = 157,44$$

$$B_p^{p 2022} = \frac{4474985,5}{21379} = 209,32$$

Далі розрахуємо середньоденний виробіток продукції одним робітником, використовуючи формулу (1.15):

$$B_p^d 2020 = \frac{1961657}{5979573,6} = 0,328$$

$$B_p^d 2021 = \frac{2984639}{5882357,1} = 0,507$$

$$B_p^d 2022 = \frac{4474985,5}{6749350,3} = 0,663$$

Середньогодинний виробіток продукції одним робітником розрахуємо за формулою (1.16):

$$B_p^g 2020 = \frac{1961657}{46521083} = 0,042$$

$$B_p^g 2021 = \frac{2984639}{46941209,7} = 0,064$$

$$B_p^g 2022 = \frac{4474985,5}{53994802} = 0,083$$

Трудомісткість виробництва розрахуємо за формулою (1.12):

$$T_p^{2020} = \frac{20174}{1961657} = 0,0102$$

$$T_p^{2021} = \frac{18957}{2984639} = 0,0063$$

$$T_p^{2022} \frac{21379}{4474985,5} = 0,0047$$

Щоб побачити динаміку змін основних показників продуктивності праці занесемо дані до таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Динаміка показників продуктивності праці ПАТ «Мотор Січ»

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+,-) за 2020-2021 р.		Відхилення (+,-) за 2021-2022 р.	
				абс.	%	абс.	%
Обсяг виробленої продукції в порівняльних цінах, тис. грн.	1961657	2984639	4474985	+1022982	+52,15	+1490346	+49,93
Середньооблікова кількість працівників основної діяльності, осіб	21236	20832	21860	-404	-1,90	+1028	+4,93
Середньооблікова кількість робітників, осіб	20174	18957	21379	-1217	-6,03	+2422	+12,78
Загальна кількість днів, відпрацьованих робітниками, людино-днів	5979573	5882357	6749350	-97216	-1,63	+866993	+14,74
Загальна кількість годин відпрацьована робітниками, людино-годин	46521083	46941209	53994802	+420127	+0,90	+7053592	+15,03
Середня кількість днів, відпрацьованих одним робітником	296,4	310,3	315,7	+13,9	+4,69	+5,4	+1,74
Середня тривалість робочого дня, годин	7,78	7,98	8	+0,2	+2,57	+0,02	+0,25
Середньорічний виробіток на одного працівника, тис. грн.	92,37	143,27	204,71	+50,90	+55,10	+61,44	+42,88

Продовження таблиці 2.4

Середньорічний виробіток одним робітником, тис. грн.	97,24	157,44	209,32	+60,21	+61,92	+51,87	+32,95
Середньоденний виробіток одним робітником, тис. грн.	0,328	0,507	0,663	+0,18	+54,66	+0,16	+30,67
Середньогодинний виробіток одним робітником, тис. грн.	0,042	0,064	0,083	+0,021	+50,79	+0,019	+30,35
Трудомісткість	0,01028	0,00635	0,00478	-0,004	-38,24	-0,002	-24,78

Як видно з таблиці 2.4 виробіток продукції неуклінно зростає, у 2021 році цей показник зріс на 52,15 % (1022982 тис. грн.), а у 2022 на 49,93 % (1490346 тис. грн.) порівняно з минулим. У 2022 році кількість працівників основної діяльності та робітників зросла на 4,93 % і 12,78 % відповідно. Разом з зросла загальна кількість днів і кількість годин відпрацьованих робітниками на 14,74 % і 15,03 % відповідно. Середня кількість днів відпрацьованих одним робітником також зросла і склала на 5,4 днів (1,74 %) більше ніж у 2021 році. Тривалість робочого дня у 2021 році дещо зросла (на 2,57 %), у 2022 році зросла теж, але не так сильно (на 0,25 %).

Зростання кількості робітників, тривалості робочого дня та кількості робочих днів у році сприяли підвищенню таких показників:

Показники виробітку продукції у 2021 році стрімко зросли, порівняно з минулим роком. Так, середньорічний виробіток продукції на одного працівника основної діяльності у 2021 році зріс на 55,1 % і загалом виробіток становив 143,27 тис. грн. на одного працівника. Середньорічний виробіток продукції на одного робітника зріс на 61,92 % (на 60,21 тис. грн.). Середньоденний виробіток одним робітником зріс 0,18 тис. грн. (54,66 %), а середньогодинний виробіток одним робітником підвищився на 0,021 тис. грн. (50,79 %).

У 2022 році прослідковується та сама тенденція. Середньорічний виробіток продукції на одного працівника основної діяльності зріс додатково на 61,44 тис. грн. (42,88 %). Середньорічний виробіток продукції на одного робітника підвищився на 51,87 тис. грн. (32,95 %), порівняно з 2021 роком. Середньоденний виробіток одним робітником зріс додатково на 0,16 тис. грн. (30,67 %), а середньогодинний виробіток одним робітником на 0,019 тис. грн. (30,35 %).

Динаміка змін середньорічного виробітку показана на рисунку 2.8:

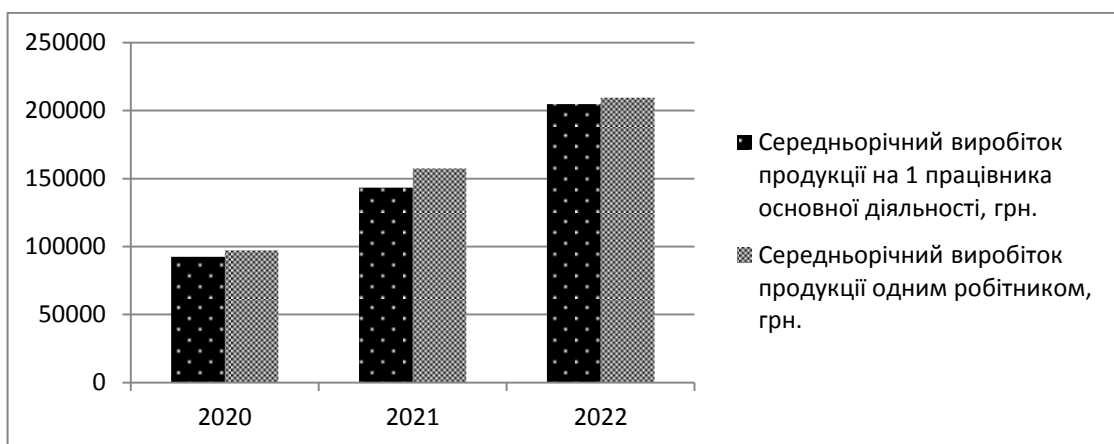

Рисунок 2.8 – Середньорічний виробіток продукції за 2020-2022 рр.

У 2021 та 2022 роках прослідковується сильне зниження трудомісткості продукції. Так, у 2021 році трудомісткість знизилася на 38,24 %, а у 2022 році додатково на 24,78 %. Це можна побачити на рисунку 2.9:

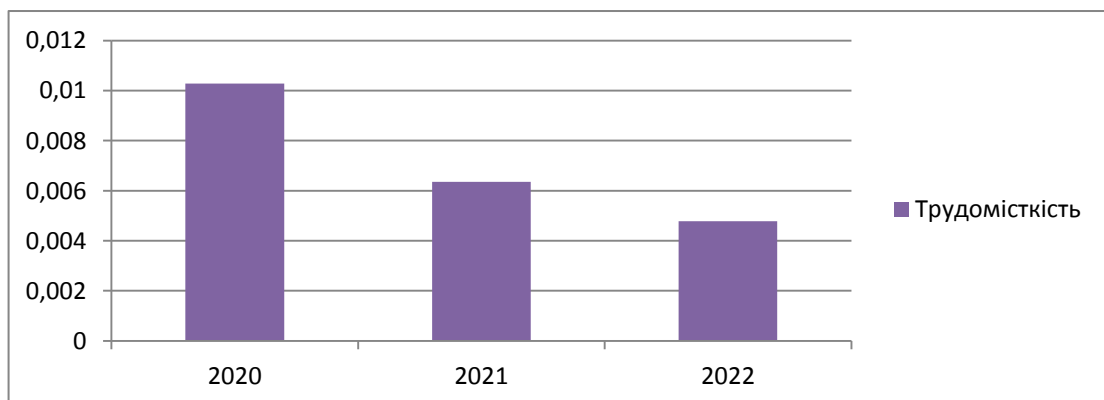

Рисунок 2.9 – Трудомісткість продукції за 2020-2022 рр.

Зниження трудомісткості продукції - найважливіший фактор підвищення продуктивності праці. Підприємство досягає зниження трудомісткості за рахунок виконання плану оргтехзаходів (упровадження досягнень науки і техніки, механізація та автоматизація виробничих процесів, удосконалення організації виробництва і праці), збільшення частки покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, перегляду норм виробітку і т. д.

Проаналізувавши показники продуктивності праці можна говорити що, у цілому, продуктивність праці на підприємстві за аналізовані роки неуклінно зростає. Про це свідчать показники середньорічного виробітку та трудомісткості. Разом з цим зростає і виробіток продукції, а разом з виробітком продукції і потенційно отриманий прибуток. Підприємство досягає підвищення продуктивності праці за рахунок зростання тривалості робочого дня, зростання кількості робочих днів у році та впровадженню оргтехзаходів [31].

2.4 Аналіз рентабельності ПАТ «Мотор Січ»

До узагальнюючої характеристики стану підприємства треба віднести показники його прибутковості. Для того щоб проаналізувати рентабельність ПАТ «Мотор Січ» треба розрахувати такі показники:

- прибуток від операційної діяльності;
- чистий прибуток;
- рентабельність активів;
- рентабельність власного капіталу;
- рентабельність акціонерного капіталу;
- рентабельність продукції;
- рентабельності продаж;
- валова рентабельність продукції;
- рентабельність основної діяльності.

Основними формами фінансової звітності, яку використовують для аналізу цих показників є форма № 1 «Баланс» і форма № 2 «Звіт про фінансові результати».

Першим чином розрахуємо прибуток або збиток від основної діяльності який отримало підприємство за 2020-2022 роки використовуючи формулу (1.15):

$$\Phi P_{\text{од}}^{2020} = 729435 + 1381562 - 275792 - 150775 - 1426177 = 258253$$

$$\Phi P_{\text{од}}^{2021} = 1602849 + 2478380 - 308658 - 224449 - 2443130 = 1104992$$

$$\Phi P_{\text{од}}^{2022} = 2335243 + 3165852 - 372556 - 286630 - 3253511 = 1588398$$

Щоб розрахувати чистий прибуток підприємства потрібно спочатку розрахувати прибуток або збиток від звичайної діяльності до оподаткування та після.

Розрахуємо прибуток або збиток від звичайної діяльності підприємства до оподаткування за формулою (1.16):

$$\Gamma P_{\text{зд}}^{2020} = 258253 + 18696 + 217 + 151169 - 53379 - 5661 - 355310 = 13985$$

$$\Gamma P_{\text{зд}}^{2021} = 1104992 + 9513 + 787 + 64764 - 84279 - 11887 - 88277 = 995613$$

$$\Gamma P_{\text{зд}}^{2022} = 1588398 + 25446 + 2634 + 50794 - 74994 - 11656 - 47287 = 1533335$$

Розрахуємо прибуток від звичайної діяльності після оподаткування за формулою (1.17):

$$\text{Ч}\Gamma P_{\text{зд}}^{2020} = 13985 - 10142 = 3843$$

$$\text{Ч}\Gamma P_{\text{зд}}^{2021} = 995613 - 254384 = 74122921$$

$$\text{Ч}\Gamma P_{\text{зд}}^{2022} = 1533335 - 285307 = 1248028$$

Чистий прибуток розрахуємо за формулою (1.18):

$$\Pi_{\text{ч}}^{2020} = 3843 + 0 - 0 = 3843$$

$$\Pi_{\text{ч}}^{2021} = 741229 + 0 - 0 = 741229$$

$$\Pi_{\text{ч}}^{2022} = 1248028 + 0 - 0 = 1248028$$

Чистий прибуток буде рівнятися прибутку від звичайної діяльності, тому що підприємство не має надзвичайної діяльності і не має податку на прибуток від неї.

Для детального аналізу занесемо дані розрахунків у таблицю 2.5.

Таблиця 2.5 – Рівень і динаміка фінансових результатів ПАТ «Мотор Січ»

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+,-) за 2020-2021 р.		Відхилення (+,-) за 2021-2022 р.	
				абс.	%	абс.	%
Доход (виручка) від реалізації продукції	2122462	3837706	5106758	+1715244	+80,81	+1269052	+33,07
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	2047314	3740353	5001803	+1693039	+82,70	+1261450	+33,73
Собівартість реалізованої продукції	1317879	2137504	2666560	+819625	+62,19	+529056	+24,75
Валовий прибуток (збиток)	729435	1602849	2335243	+873414	+119,74	+732394	+45,69
Інші операційні доходи	1381562	2478380	3165852	+1096818	+79,39	+687472	+27,74
Адміністративні витрати	275792	308658	372556	+32866	+11,92	+63898	+20,70
Витрати на збут	150775	224449	286630	+73674	+48,86	+62181	+27,70
Інші операційні витрати	1426177	2443130	3253511	+1016953	+71,31	+810381	+33,17
Прибуток (збиток) від операційної діяльності	258253	1104992	1588398	+846739	+327,87	+483406	+43,75
Дохід від участі в капіталі	18696	9513	25446	-9183	-49,12	+15933	+167,49
Інші фінансові доходи	217	787	2634	+570	+262,67	+1847	+234,69
Інші доходи	151169	64764	50794	-86405	-57,16	-13970	-21,57
Фінансові витрати	53379	84279	74994	+30900	+57,89	-9285	-11,02
Витрати від участі в капіталі	5661	11887	11656	+6226	+109,98	-231	-1,94
Інші витрати	355310	88277	47287	-267033	-75,15	-40990	-46,43

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4	5	6	7	8
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	13985	995613	1533335	+981628	+7019,15	+537722	+54,01
Податок на прибуток від звичайної діяльності	10142	254384	285307	+244242	+2408,22	+30923	+12,16
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності після оподаткування	3843	741229	1248028	+737386	+19187,77	+506799	+68,37
Чистий прибуток	3843	741229	1248028	+737386	+19187,77	+506799	+68,37

Як видно з таблиці 2.5, ПАТ «Мотор Січ» динамічно розвивається. Фінансові результати діяльності підприємства у 2022 році значно кращі ніж у попередніх періодах. Особливо результативною є операційна діяльність підприємства, де темпи приросту як безпосередньо витрат на виробництво реалізованої продукції (24,75 %), так і адміністративних витрат (20,70 %) і витрат на збут (27,70 %) значно нижчі, ніж темпи приросту доходу (виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (33,07 %), валового прибутку (45,69 %) і прибутку від операційної діяльності (43,75 %).

У складі фінансових результатів від інвестиційної та фінансової діяльності спостерігаються як позитивні так і негативні тенденції: на 167,49 % збільшився дохід підприємства від участі в капіталі, але на 21,57 % зменшилися інші доходи при одночасному зростанні на 234,69 % інших фінансових доходів.

Суттєво зменшилися у 2022 році фінансові (на 11,02 %) та інші витрати (на 46,43 %), а також, менш суттєво, витрати від участі в капіталі (на 1,94 %). При цьому абсолютне зменшення останніх є доволі незначним (231 грн.).

Загальний фінансовий результат від усіх видів господарської діяльності – прибуток від звичайної діяльності, як і чистий прибуток, зросли на 68,37 % (506799 грн.) порівняно з 2021 роком. Це можна побачити на рисунку 2.10:

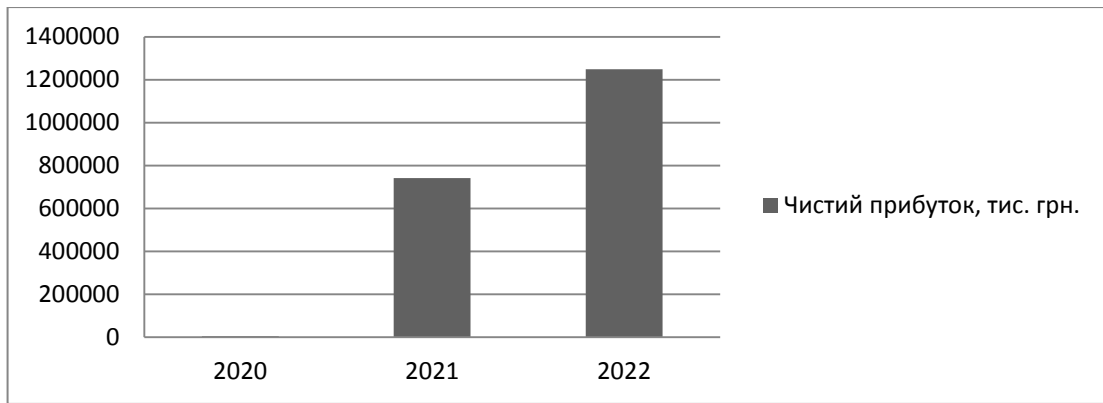

Рисунок 2.10 – Чистий прибуток підприємства за 2020-2022 рр.

Щоб більш детально проаналізувати результативність роботи підприємства за 2020-2022 роки, розрахуємо основні показники його рентабельності.

Рентабельність активів розраховується за формулою (1.19):

$$p_{\text{акт}}^{2020} = \frac{3843}{3232111} \times 100\% = 0,12\%$$

$$p_{\text{акт}}^{2021} = \frac{741229}{3873988} \times 100\% = 19,13\%$$

$$p_{\text{акт}}^{2022} = \frac{1248028}{5188427} \times 100\% = 24,05\%$$

Рентабельність власного капіталу розрахуємо за формулою (1.20):

$$p_{\text{вк}}^{2020} = \frac{3843}{1801817} \times 100\% = 0,21\%$$

$$p_{\text{вк}}^{2021} = \frac{741229}{2174445} \times 100\% = 34,08\%$$

$$p_{\text{вк}}^{2022} = \frac{1248028}{3179703} \times 100\% = 39,25\%$$

Розрахуємо рентабельність акціонерного капіталу користуючись формулою (1.21):

$$p_{\text{ак}}^{2020} = \frac{3843}{280529} \times 100\% = 1,37\%$$

$$p_{\text{ак}}^{2021} = \frac{741229}{280529} \times 100\% = 264,23\%$$

$$p_{ак}^{2022} = \frac{1248028}{280529} \times 100\% = 444,88\%$$

Рентабельність продукції розраховуємо за формулою (1.22):

$$p_{п}^{ч 2020} = \frac{3843}{(1317879 + 275792 + 150775)} \times 100\% = 0,22\%$$

$$p_{п}^{ч 2021} = \frac{741229}{(2137504 + 308658 + 224449)} \times 100\% = 27,76\%$$

$$p_{п}^{ч 2022} = \frac{1248028}{(2666560 + 372556 + 286630)} \times 100\% = 37,53\%$$

За формулою (1.23) розраховуємо рентабельність продажів:

$$p_{рп}^{ч 2020} = \frac{3843}{2122462} \times 100\% = 0,18\%$$

$$p_{рп}^{ч 2021} = \frac{741229}{3837706} \times 100\% = 19,31\%$$

$$p_{рп}^{ч 2022} = \frac{1248028}{5106758} \times 100\% = 24,44\%$$

Отримані при розрахунках дані занесемо у таблицю 2.6 та зробимо висновки по результативності роботи підприємства.

Таблиця 2.6 – Основні показники рентабельності ПАТ «Мотор Січ»

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+,-) за 2020-2021 р.	Відхилення (+,-) за 2021-2022 р.
				абс., %	абс., %
Рентабельність активів, %	0,12	19,13	24,05	+19,01	+4,92
Рентабельність власного капіталу, %	0,21	34,08	39,25	+33,87	+5,16
Рентабельність акціонерного капіталу, %	1,37	264,23	444,88	+262,86	+180,66
Рентабельність продукції, %	0,22	27,76	37,53	+27,53	+9,77
Рентабельність продажів, %	0,18	19,31	24,44	+19,13	+5,12

Отже, як видно з таблиці 2.6, рентабельність підприємства у 2022 році порівняно з 2021 роком по всім показникам має тенденцію до зростання.

Рентабельність активів, яка показує скільки припадає прибутку на кожну гривню, вкладену у майно підприємства, у 2021 році склала 19,13, що перевищує попередній показник на 19,01%, у 2022 році додатково зросла на 4,92 %.

Рентабельність власного капіталу підприємства має спільну динаміку з рентабельністю активів – у 2021 році зросла на 33,87 %, а у 2022 році - на 5,16 %. У 2020 році підприємство знаходилося у кризовій ситуації, про це свідчить показник рентабельності власного капіталу - 0,21 , але у 2021 році ситуація змінилася на більш сприятливу та продовжує покращуватися.

Показник рентабельності акціонерного капіталу у 2020 році також складав критичну відмітку – 1,37 . Але у 2021 році показник зріс на 262,86 %, а у 2022 році на 180,66 %. Чим вище цей показник, тим більше прибутку приходить на одну акцію, тим вище потенційні дивіденди.

Рентабельність продукції має тенденцію до зростання. У 2021 році показник виріс на 27,53 % порівняно з 2020 роком, а у 2022 році додатково зріс на 9,77 %.

Показник рентабельності продажів у 2020 році складав 0,18, це свідчить про те, що у 2020 році попиту на продукцію практично не було. У 2021 році показник суттєво зріс - на 19,13 %, а у 2022 році додатково на 5,12 %. Це свідчить про те, що у 2021 році попит на продукцію підприємства стрімко зріс та нормалізувався, а у 2022 році продовжує зростати.

Динаміка показників рентабельності приведена у рисунку 2.11:

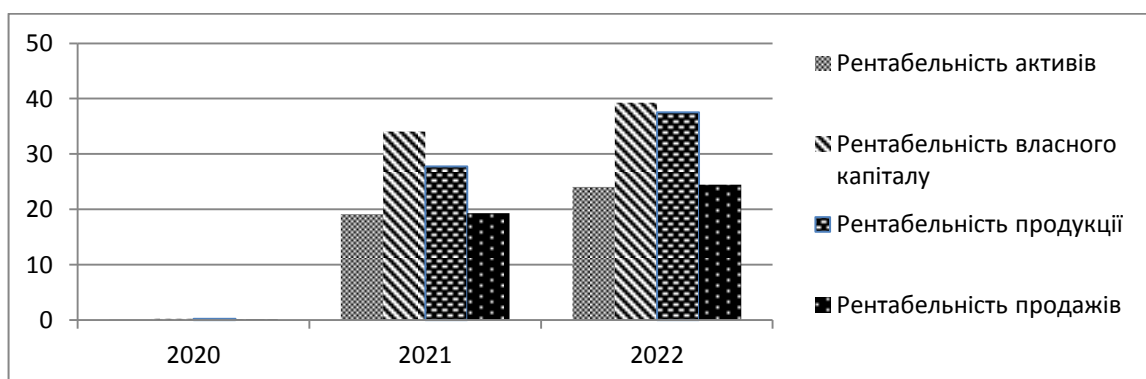

Рисунок 2.11 – Показники рентабельності за 2020-2022 рр.

Проаналізувавши узагальнюючі показники роботи ПАТ «Мотор Січ» можна зробити такий висновок:

Підприємство у 2022 році працювало стабільно, отримувало тільки прибуток, нарощувало обсяги виробництва та продовжувало розвиватися. Основним показником результативності підприємства можна назвати чистий прибуток. Чистий прибуток у 2020 році становив 3843 тис. грн., що для підприємства такого масштабу являється не дуже добрим показником. У 2021 році цей показник виріс на 737386 тис. грн., це каже про те, що підприємство повернулося на нормальні обсяги виробництва. У 2022 році чистий прибуток зріс додатково на 506799 тис. грн. (68,37 %) та становив 1248028 тис. грн.

Зростання основних показників роботи підприємства прослідковується майже у всіх проаналізованих категоріях. Підприємство досить ефективно використовує основні фонди, про це свідчить тенденція до зростання таких показників як фондоддача, фондомісткість, фондоозброєність і рентабельність основних засобів.

Не ефективно підприємство використовує оборотні кошти. Про це свідчать такі показники як тривалість обороту оборотних коштів, коефіцієнт обороту і завантаження оборотних коштів. У 2022 році тривалість обороту зросла на 8,54 дні, зменшився коефіцієнт обороту на 3,36 %, коефіцієнт завантаження збільшився на 0,03, тим самим зросла ціна реалізованої продукції на 1 гривню оборотних коштів. Зростання дебіторської заборгованості може привести до зниження прибутку, якщо дебітори з будь-яких причин не зможуть цю заборгованість погасити і очікуваний прибуток буде сумнівним.

Підбиваючи підсумки аналізу, можна говорити про те, що підприємство є достатньо стабільним. Беручи на увагу те, що 2020-2022 роки в Україні були не сприятливими для ведення деяких видів бізнесу, таких як промислове виробництво та економіки в цілому. Навіть у кризові для економіки періоди підприємство залишалося прибутковим. У 2021-2022 році, видно, що ПАТ «Мотор Січ» являється досить прибутковим, про це свідчать

такі показники як: чистий прибуток, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність акціонерного капіталу, рентабельність продукції, рентабельності продаж, які знаходяться у нормі та мають тенденцію до зростання.

З ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Напрямки підвищення ефективності діяльності підприємства

Конкурентне ринкове середовище вимагає від ПАТ «Мотор Січ» постійного вдосконалення. Для того щоб бути конкурентоспроможним, підприємство повинно мати конкурентні переваги. Основними шляхами їх отримання є такі:

- 1) Стати кращим самому через вживання заходів щодо удосконалення власної діяльності та підвищення її ефективності;
- 2) Безпосередньо послабити конкурентів;
- 3) Змінити ринкове середовище.

Оскільки реалізація останніх двох напрямків не так суттєво залежить від самого підприємства, як від зовнішнього середовища, основним засобом отримання конкурентних переваг залишається підвищення ефективності власної діяльності.

Пошук резервів зростання ефективності роботи підприємства проводиться шляхом ґрунтовного аналізу всіх складових його діяльності.

ПАТ «Мотор Січ» працює в певному економічному середовищі, яке впливає на його діяльність. Досконалість податкової та амортизаційної систем, кредитна і фінансова політика держави, стабільність і прогресивність норм чинного законодавства, рівень регулювання цін у національній економіці, система ліцензування - ці та інші, незалежні від підприємства, чинники безперечно впливають на ефективність його діяльності (рисунок 3.1). Це зумовлює виділення серед чинників підвищення ефективності діяльності групи неконтрольованих підприємством чинників. Удосконалення механізму економічного впливу на підприємства - основна функція держави на шляху підвищення ефективності роботи суб'єктів національної економіки.

Використання ресурсних чинників дасть змогу підприємству розробити програму заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності за рахунок власних можливостей, у таких напрямках.

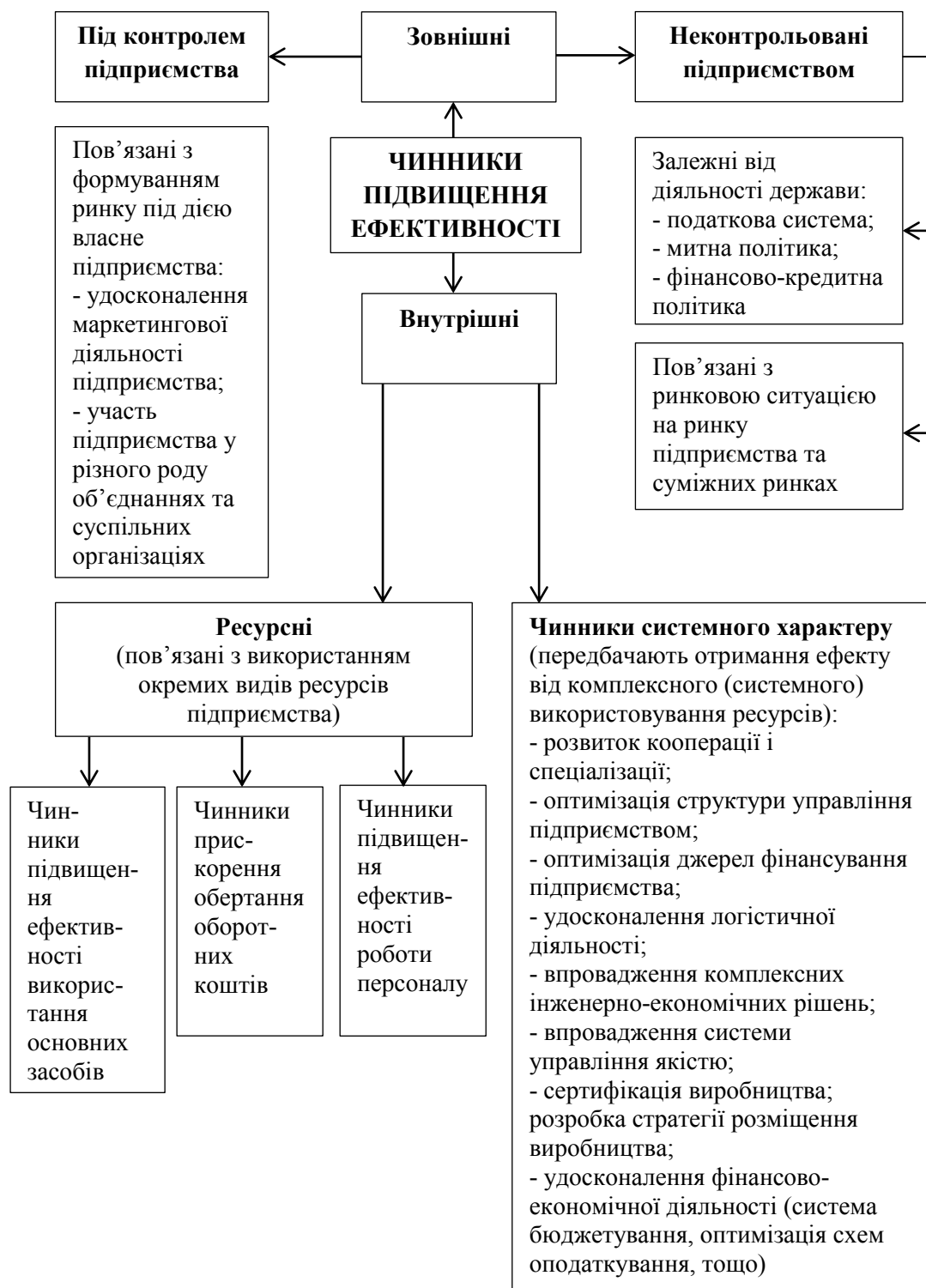

Рисунок 3.1 - Класифікація чинників підвищення ефективності діяльності підприємства [32]

Виділяють інтенсивні та екстенсивні напрямки підвищення ефективності використання основних засобів.

До інтенсивних напрямків підвищення ефективності використання основних засобів належать:

- удосконалення структури основних засобів підприємства;
- технічне переозброєння підприємства;
- механізація й автоматизація виробництва;
- оптимізація структури виробничого обладнання (ліквідація проблемних місць);
- удосконалення технологічних процесів;
- ліквідації проблемних етапів у виробничому процесі;
- скорочення тривалості виробничого циклу;
- комплексне використання і покращання якості сировини;
- застосування прогресивних форм організації виробництва і праці;
- забезпечення максимального завантаження виробничої потужності підприємства;
- підвищення професійно-кваліфікаційного рівня персоналу, який обслуговує об'єкти основних засобів, та ін.

Екстенсивні напрямки підвищення ефективності використання основних засобів поділяються:

- скорочення простоїв устаткування внаслідок підвищення якості ремонтного обслуговування, своєчасного забезпечення основного виробництва висококваліфікованим персоналом, сировиною, матеріалами, паливом, напівфабрикатами;
- підвищення коефіцієнта змінності роботи устаткування;
- зменшення кількості непрацюючого устаткування та ін.

Прискорення обертання оборотних коштів призводить як до підвищення ефективності їх використання, так і зростання ефективності діяльності підприємства. Напрямки прискорення обертання оборотних коштів поділяються на три класифікації:

1) На етапі формування виробничих запасів:

- створення оптимальних обсягів виробничих запасів;
- застосування при формуванні виробничих запасів принципу оптимального співвідношення ціни та якості;
- використання раціональних схем постачання матеріальних ресурсів.

2) У сфері виробництва:

- скорочення тривалості виробничого процесу;
- упровадження прогресивних ресурсозберігаючих технологій;
- зниження матеріало- і енергомісткості продукції;
- економне використання матеріальних ресурсів; комплексна переробка сировини та використання відходів; організація використання вторинних ресурсів;
- модернізація виробничої інфраструктури підприємства;
- формування системи мотивації за раціональне використання матеріальних ресурсів.

3) У сфері обігу:

- удосконалення маркетингової діяльності підприємства;
- прискорення процесу реалізації готової продукції;
- стимулювання збуту продукції;
- удосконалення системи розрахунків за відвантажену продукцію;
- ефективне управління дебіторською заборгованістю;
- пошук оптимальних схем взаємодії з банківськими установами з приводу залучення коштів і здійснення розрахунків.

Також, без ефективного використання трудових ресурсів, неможлива нормальна робота підприємства, тому що персонал – це та робоча сила, завдяки якій функціонує кожне підприємство. У наш час відомі такі напрямки підвищення ефективності роботи персоналу:

- формування оптимального складу персоналу;
- механізація й автоматизація виробництва;
- заміна діючих технічних засобів на прогресивніші;

- модернізація устаткування;
- впровадження прогресивних технологічних процесів;
- удосконалення управління та організації виробництва і праці;
- поглиблення спеціалізації виробництва;
- збільшення реального фонду робочого часу;
- створення раціональних структур управління;
- створення відповідного морально-психологічного клімату в колективі;
- моральне заохочення працівників;
- поліпшення системи підготовки і перепідготовки персоналу;
- удосконалення систем оплати праці;
- застосування системи участі робітників у прибутках.

Кожен із зазначених напрямків на ефективність діяльності підприємства впливає різною мірою. На кожному етапі діяльності підприємства менеджери мають звертатися до найбільш актуальних і суттєвих за результативністю з них. Проте стратегічний план розвитку підприємства повинен передбачати застосування всіх можливих напрямків підвищення ефективності.

Проаналізувавши показники ефективності використання основних засобів та оборотних коштів, продуктивності праці, показники прибутковості та рентабельності, було виявлено не ефективне використання оборотних коштів, а саме зростання залишків готової продукції.

Таким чином, для підприємства ПАТ «Мотор Січ» буде доцільним запропонувати заходи які дозволять знизити або ліквідувати залишки готової продукції. Це дозволить прискорити оборотність оборотних коштів та збільшити прибуток підприємства за рахунок збуту продукції яка перебуває на підприємстві, простоє та не реалізується.

3.2 Економічна оцінка запропонованих заходів

Як було зазначено вище, ПАТ «Мотор Січ» має залишки готової продукції, які перебувають на балансі та сповільнюють обертання оборотних коштів. Щоб вивільнити з обороту залишки готової продукції, пропонується у проектному році максимально повністю реалізувати залишки готової продукцію.

В результаті аналізу структури оборотних засобів ПАТ «Мотор Січ» було виявлено у 2022 році залишки нереалізованих товарів на суму 135758 тис. грн., яка збільшилась у 2022 році на 40,65 % (таблиця 2.2). Для визначення причин даної ситуації треба проаналізувати динаміку товарообігу (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1 – Динаміка річного товарообігу за 2020-2022 роки.

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2020-2021 рр.		Відхилення 2021-2022 рр.	
				абс.	%	абс.	%
Річний товарообіг, тис. грн.	2122462	3837706	5106758	1715244	80,81	1269052	33,07
Темп приросту товарообігу, %	-	180,81	133,07	-	80,81	-	-47,74

Щоб побачити на скільки в середньому змінюється темп приросту товарообігу, використаємо коефіцієнт приросту товарообігу:

$$K_T = n - 1 \sqrt[n]{\frac{T_{\phi}}{T_0}} \times 100, \quad (3.1)$$

де K_T - коефіцієнт приросту товарообігу;

n - кількість періодів (років, місяців);

T_{ϕ} - товарообіг фактичного періоду;

T_{σ} - товарообіг базового періоду.

Використовуючи формулу (3.1), розрахуємо середній приріст товарообігу за 2020-2022 роки:

$$K_T = 3 - 1 \sqrt{\frac{T_{\phi} 2022}{T_{\sigma} 2020}} \times 100 = 2 \sqrt{\frac{5106758}{2122462}} \times 100 = 155,11$$

Тобто, в середньому товарообіг щороку збільшувався на 55,11 %.

Як видно з таблиці 3.1 в 2022 році темп приросту товарообігу зменшився на 47,74 %, це менше ніж показник середнього приросту товарообігу на 7,37 %.

Причиною такого явища є зменшення ринків збуту у таких країнах:

- Індія;
- країнах Східної Азії;
- країнах Північної Африки;
- Німеччини;

Це пов'язано з ліквідуванням, неплатоспроможністю або користуванням послуг конкурентів частини підприємств, які були клієнтами підприємства.

Таким чином, для збуту залишків готової продукції пропонується розширити клієнтуру, вийти на нові ринки збуту та збільшити товарообіг. Для збільшення темпу приросту товарообігу підприємству можна провести рекламну кампанію, яка дозволить залучити нових клієнтів до підприємства, тим самим збільшити товарообіг, що призведе до зменшення залишків нереалізованої продукції.

Продукція, яку виготовляє ПАТ «Мотор Січ», а саме авіадвигуни, промислові установки, агротехніка та продукція медичного призначення, орієнтована на специфічний ринок збуту. До клієнтів ПАТ «Мотор Січ» відносяться представники малого, середнього та великого бізнесу в Україні та за її кордонами. Тому для проведення рекламної кампанії пропонується

використати можливі засоби масової інформації у межах та за межами України з метою залучення потенційних клієнтів.

Для розповсюдження рекламної інформації будуть використані такі ЗМІ:

- 1) Спеціалізовані газетні видання;
- 2) Реклама в Інтернеті.

Щоб збільшити ефективність рекламної компанії, пропонується утримувати інформацію у запропонованих ЗМІ не менш ніж 12 місяців.

До спеціалізованих газетних видань відносяться крупні та відомі регіональні та світові бізнес видання, де описується діяльність підприємств виробничої діяльності, а також видання економічного напрямку які орієнтовані на спеціальний контингент зацікавлених осіб. Такі видання розповсюдженні у країнах середнього та високого рівня розвитку, де малий, середній та великий бізнес зустрічається частіше ніж у країнах з низьким економічним розвитком. Такий жорсткий відсів дає змогу запобігти зайві витрати на рекламу.

До країн з середнім та високим рівнем економічного розвитку можна виділити такі регіони:

- Західна Америка;
- Західна Європа;
- Індія;
- Східна Азія;
- Центральна та західна Азія;
- Північна Африка;
- Австралія.

У зв'язку з тим, що рекламна кампанія буде орієнтована на експорт поставок за кордон, витрати будуть обчислюватися у доларах.

Планується випустити рекламу у відомих журналах та газетах. В середньому кількість газетних видань буде налічувати 40 відомих видавництв, а журналів 30.

Проаналізувавши ціни на рекламу у спеціальних газетних виданнях та журналах було встановлено, що ціна за розміщення 1 кв. см. кольорового рекламного блоку у газетних виданнях спеціального призначення має широкий діапазон.

У таблиці 3.2, 40 відомих газетних видавництв розбиті за групами по ціновим факторам.

Таблиця 3.2 – Ціни на розміщення рекламного блоку у газетах різних видавництв

Групи видавництв	Кількість видавництв у кожній групі	Ціна за 1 кв. см. реклами	Сумарна ціна 1 кв. см. реклами кожної групи
1	6	3,5	21
2	7	2,2	15,4
3	6	2	12
4	11	1,7	18,7
5	10	1,3	13
Всього	40	10,7	80,1

Виходячи з даних таблиці, розрахуємо ціну розміщення кольорового рекламного блоку у одній газеті. Для цього, поділимо сумарну ціну 1 кв. см. кольорової реклами всіх видавництв на їх сумарну кількість:

$$80,1 / 40 = 2 \text{ долара}$$

Таким чином, на розміщення 1 кв. см. кольорової реклами у газеті одного видавництва, в середньому витрачається 2 долара.

Той же метод використаємо при знаходженні ціни за 1 кв. см. реклами у журналах спеціального призначення.

У таблиці 3.3, розбито 30 відомих видавництв журналів спеціального призначення на 4 групи:

Таблиця 3.3 - Ціни на розміщення рекламного блоку у журналах різних видавництв

Групи видавництв	Кількість видавництв у кожній групі	Ціна за 1 кв. см. реклами	Сумарна ціна 1 кв. см. реклами кожної групи
1	8	4,5	36
2	6	3,5	21
3	6	2,3	13,8
4	10	2	20
Всього	30	12,3	90,8

Виходячи за даних таблиці 3.3, розрахуємо ціну за розміщення 1 кв. см. кольорового рекламного блоку у одному журналі:

$$69,8 / 30 = 3,02 \text{ доларів}$$

Тобто, ціна на розміщення 1 кв. см. кольорової реклами у журналі одного видавництва, в середньому витрачається 3,02 долара.

Рекламний блок матиме формат А3 розміром 280 × 410 мм. для газетних видань, та А4 розміром 210 × 297 мм. для журналів.

Рекламний блок у газетних виданнях буде займати 1205 кв. см. Таким чином, для розміщення реклами у одного видавця знадобиться:

$$1205 \cdot 2 = 2410 \text{ доларів}$$

Для формату А4 знадобиться 560 кв. см. площі сторінки. Розрахуємо витрати на 1 сторінку кольорового рекламного блоку формату А3:

$$560 \cdot 3,02 = 1691,2 \text{ доларів}$$

Також слід враховувати те, що для утримання реклами на 1 календарний місяць йдуть додаткові витрати, в середньому, у розмірі 20% від вартості рекламного блоку. Таким чином, для розміщення та утримання реклами на протязі 12 місяців кінцевими результатами витрат будуть:

- для газетних видань:

$$2410 \cdot 0,2 \cdot 12 + 2410 = 8194 \text{ доларів}$$

- для журналів:

$$1691,2 \cdot 0,2 \cdot 12 + 1691,2 = 5750,08 \text{ доларів}$$

Таким чином, загальні витрати на рекламу у газетних виданнях будуть становити:

$$8194 \cdot 40 = 327760 \text{ доларів}$$

Витрати на рекламу у спеціальних журналах становитимуть:

$$5750,08 \cdot 30 = 172502,4 \text{ доларів}$$

Далі пропонується розробити та розмістити рекламні банери на відомих Інтернет ресурсах, які будуть відсилати до англійськомовного сайту ПАТ «Мотор Січ».

Проаналізувавши ціни на рекламу в Інтернеті було виявлено, що середня ціна за розміщення рекламного банеру на крупних Інтернет ресурсах з переглядом користувачів не менше ніж 500 тисяч осіб за день складає 440 доларів за один місяць. Таким чином, ціна за 12 місяців утримання рекламного банеру буде становити:

$$12 \cdot 440 = 5280 \text{ доларів}$$

Пропонується розмістити рекламні банери на 30 популярних Інтернет ресурсах з щоденним переглядом не менш ніж 500 тисяч осіб за день.

Загальні витрати на утримання 12 місяців реклами на 30 популярних Інтернет ресурсах складатиме:

$$5280 \cdot 30 = 158400 \text{ доларів}$$

Також для розробки макетів рекламного блоку та рекламного банеру знадобиться професійний дизайнер у межах м. Запоріжжя. Середня заробітна плата дизайнера за окремий проект у м. Запоріжжя становить: 250 доларів за розробку рекламного блоку у газеті та 200 доларів у спеціальному журналі, а також 150 доларів за розробку рекламного банеру. Загальні витрати становитимуть оплату праці дизайнера:

$$250 + 200 + 150 = 600 \text{ доларів}$$

Для зручності розрахунків перерахуємо суми у доларах на гривні по курсу 2011 року. На грудень 2011 року курс гривні до долару становив 7,98 грн. [33]

Дані про всі витрати занесемо до таблиці 3.4:

Таблиця 3.4 – Витрати на реалізацію рекламної кампанії

Статті витрат	Сума, грн.
Ціна за розміщення 1 кв. см. кольорової реклами у газетних виданнях	15,96
Ціна за розміщення 1 кв. см. кольорової реклами у журналі	24,10
Витрати на розміщення рекламного блоку у одному газетному видавництві	19231,80
Витрати на розміщення рекламного блоку у одному журнальному видавництві	13495,77
Витрати на розміщення та утримання рекламного блоку у 1 газетному видавництві 12 місяців	65388,12
Витрати на розміщення та утримання рекламного блоку у 1 журнальному видавництві 12 місяців	45885,63
Загальні витрати за розміщення та утримання рекламного блоку у газетних видавництвах 12 місяців	2 615 524,80
Загальні витрати за розміщення та утримання рекламного блоку у журнальних видавництвах 12 місяців	1 376 569,15
Розміщення та утримання рекламного банеру на одному Інтернет ресурсі 12 місяців	42134,4
Загальні витрати на розміщення та утримання рекламного банеру на 30 Інтернет ресурсах протягом 12 місяці	1 264 032
Загальні витрати на оплату праці дизайнера	4788

Для зручності розрахунків, зведемо таблицю у яку увійдуть загальні витрати на реалізацію рекламної кампанії.

Таблиця 3.5 – Загальні витрати на проведення рекламної кампанії

Статті витрат	Сума, грн.
Витрати на розміщення та утримання рекламного блоку у 40 газетних видавництвах протягом 12 місяців	2 615 524,8
Витрати на розміщення та утримання рекламного блоку у 30 журнальних видавництвах протягом 12 місяців	1 376 569,15
Витрати на розміщення та утримання рекламних банерів на 30 Інтернет ресурсах протягом 12 місяців	1 264 032
Витрати на оплату праці дизайнера	4788
Витрати загалом	5 260 913,95

Як видно з таблиці 3.5 загальні витрати для проведення рекламної кампанії складатимуть 5 260 913,95 грн.

Після проведення рекламної кампанії очікується залучити нових клієнтів та у наступному році реалізувати залишки готової продукції. Також залучення нових клієнтів дозволить розширити клієнтуру, завдяки чому збільшиться попит і збільшиться товарообіг.

Розрахуємо економічний ефект від запропонованих заходів.

Зважаючи на те, що готова продукція на підприємстві враховується за собівартістю, розрахуємо виручку від реалізації, слід зауважити, що відсоток прибутку у собівартості продукції складає 16%

Виручка від реалізації буде дорівнювати собівартість помножену на прибуток від реалізації до оподаткування та складатиме:

$$135\,758\,000 \cdot 1,16 = 157\,479\,280 \text{ грн.}$$

Далі розрахуємо прибуток від реалізації продукції. Для розрахунку прибутку від реалізації товарів, треба від виручки від реалізації вирахувати собівартість продукції:

$$157\,479\,280 - 135\,758\,000 = 21\,721\,280 \text{ грн.}$$

Щоб вирахувати з прибутку від реалізації чистий прибуток, треба відрахувати податок на прибуток. Податок на прибуток у 2012 році складав 21%. Таким чином розрахуємо податок на прибуток:

$$21\,721\,280 \cdot 0,21 = 4\,561\,468,8 \text{ грн.}$$

Розрахуємо чистий прибуток від реалізації залишків продукції:

$$21\,721\,280 - 4\,561\,468,8 = 17\,159\,811,2 \text{ грн.}$$

Економічним ефектом від запропонованих заходів буде різниця між отриманим прибутком та витратами на реалізацію цих заходів.

Таким чином, вирахуємо витрати на рекламну кампанію з чистого прибутку, отриманого внаслідок реалізації залишків виготовленої продукції, отримана сума і буде економічним ефектом:

$$\text{Є} = 17\,159\,811,2 - 5\,260\,913,95 = 11\,898\,897,25 \text{ грн.}$$

На рисунку 3.1 показане відношення витрат до отриманого прибутку.

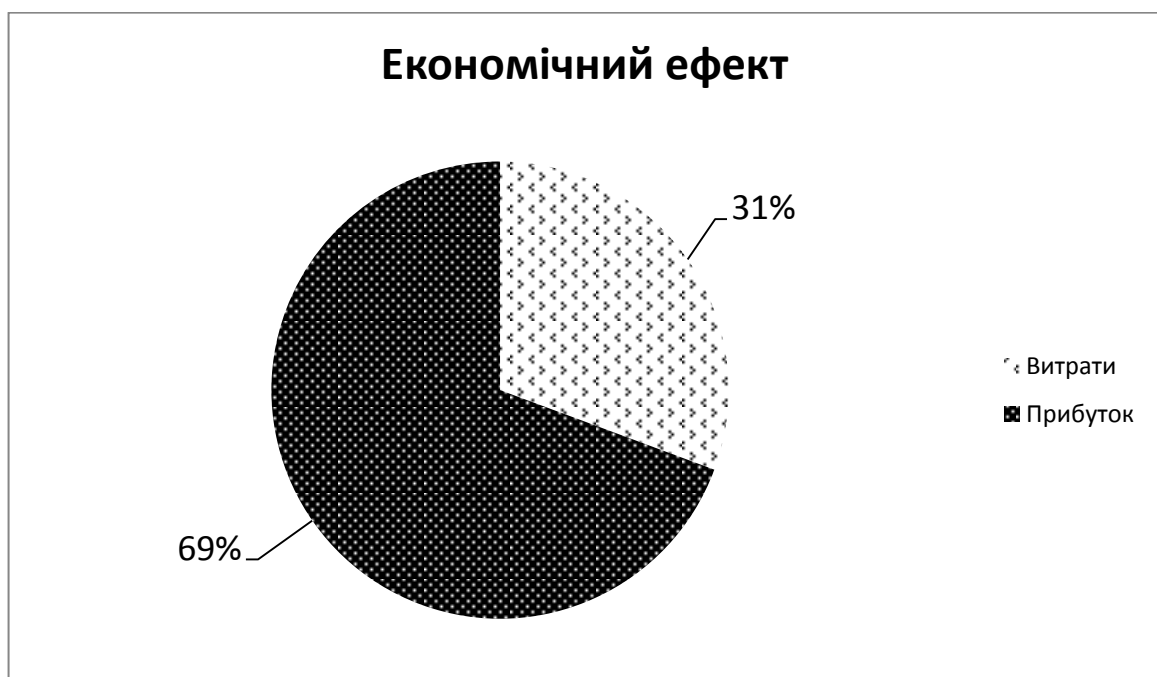

Рисунок 3.1 – Економічний ефект від запропонованих заходів

Для того щоб оцінити ефект від запропонованих заходів у масштабі всього підприємства, треба співвіднести чистий прибуток який підприємство отримує при звичайній діяльності з прибутком від запропонованих заходів.

Зважаючи на те, що підприємство має добрі показники прибутковості та рентабельності, спрогнозуємо, що чистий прибуток ПАТ «Мотор Січ» у проектному році зріс на 10%, і буде дорівнювати:

$$1\,248\,028 \cdot 1,1 = 1\,372\,830,8 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, скупний прибуток від запропонованих заходів і чистого прибутку отриманого підприємством у проектному році становитиме:

$$1\,372\,830\,800 + 11\,898\,897,25 = 1\,384\,729\,697,25 \text{ грн.}$$

Розрахуємо питому вагу економічного ефекту у загальному прибутку отриманому підприємством у прогностному році:

$$11\,898\,897,25 / 1\,372\,830\,800 \cdot 100\% = 0,86\%$$

Прибуток від запропонованих заходів у сукупному чистому прибутку становитиме 0,89 %, це продемонстроване на рисунку 3.2.

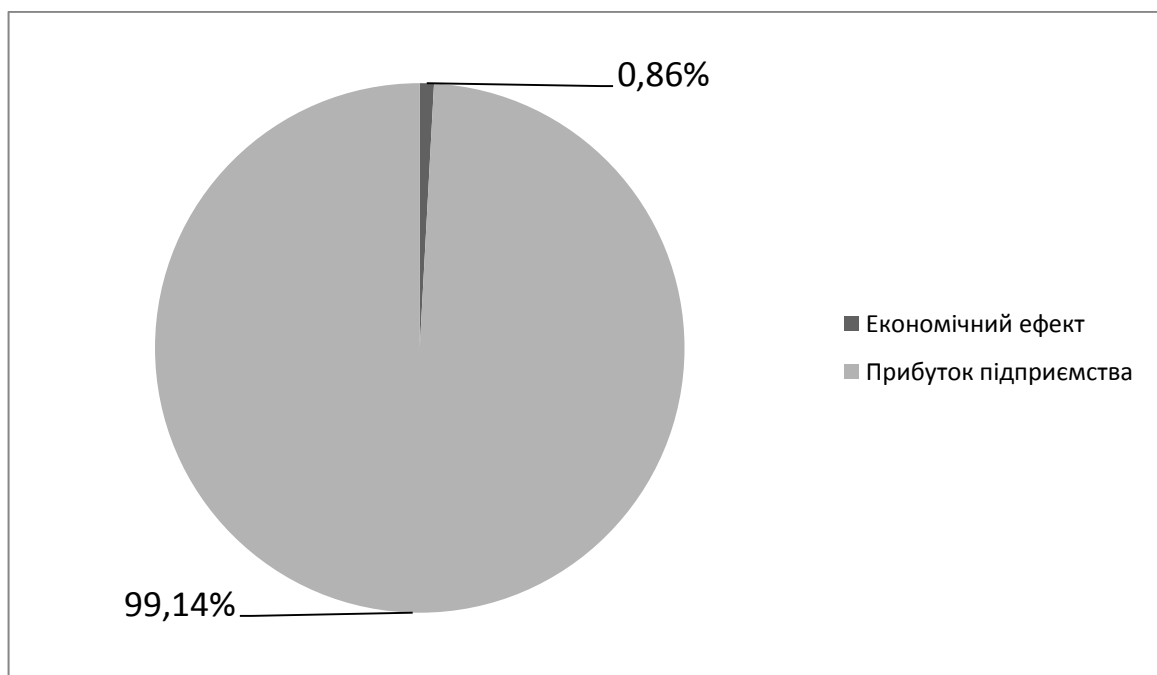

Рисунок 3.2 – Питома вага економічного ефекту у прибутку підприємства у проектному році

Щоб визначити ефективність запропонованих заходів, потрібно співвіднести прибуток отриманий від цих засобів до їх витрат. Ефективність визначається за формулою (3.2):

$$I_{\epsilon} = \frac{P_3}{B_3}, \quad (3.2)$$

де I_{ϵ} – індекс економічної ефективності;

P_3 - результат економічної діяльності (прибуток);

B_3 - величина використаних ресурсів або витрат.

Отже, ефективність запропонованих заходів буде дорівнювати:

$$I_{\epsilon} = \frac{11898897,25}{5260913,95} = 2,26$$

Тобто, прибуток від запропонованих заходів покриває витрати на їх реалізацію більш ніж у 2 рази.

Занесемо дані підсумкових розрахунків до таблиці 3.6:

Таблиця 3.6 – Підсумковий результат від запропонованих заходів

Назва показника	Одиниці вимірювання	Сума
Сукупні надходження	грн.	17 159 811,20
Витрати на реалізацію	грн.	5 260 913,95
Економічний ефект	грн.	11 898 897,25
Ефективність	-	2,26

Підбиваючи підсумки, треба зазначити, що запропоновані заходи, а саме проведення рекламної кампанії з метою реалізувати готову продукцію та розширити клієнтуру, були виправдані. Про це свідчить отриманий прибуток, який перевищує витрати на рекламну кампанію більш ніж у 2 рази. Також, реалізація готової продукції вивільнила з обігу значну частину оборотних коштів, що підвищить ефективність використання оборотних засобів та пришвидшить їх обертання. Слід зазначити також, що рекламна кампанія повинна була не тільки сприяти реалізації готової продукції, а й залучити нових клієнтів, що в перспективі підвищить збут та товарообіг.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі були досліджені основні показники роботи підприємства, проаналізований стан підприємства виробничої діяльності ПАТ «Мотор Січ», розглянуті шляхи покращення та удосконалення роботи підприємства, запропоновані заходи до підвищення ефективності діяльності.

Метою дипломної роботи було дослідження основних показників роботи підприємства.

У першому розділі були розглянуті основні показники ефективності роботи підприємства та методологія їх розрахунку.

До основних показників роботи підприємства були віднесені:

- 1) Показники ефективності використання основних фондів;
- 2) Показники ефективності використання оборотних коштів;
- 3) Продуктивність праці;
- 4) Показники рентабельності та прибутковості підприємства.

Основними показниками які характеризують ефективність використання основних фондів були виділені: фондівіддача, фондомісткість, фондоозброєність, коефіцієнт оновлення та коефіцієнт вибуття основних фондів, рентабельність основних фондів.

До показників які дають загальну картину про стан оборотних активів були віднесені: оборотність активів, коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаження (закріплення) і рентабельність оборотних коштів.

Також, були виділені показники продуктивності праці, які є важливими при аналізі трудових ресурсів підприємства, до цих показників належать: середньорічний виробіток продукції одним працівником, середньорічний, середньоденний та середньогодинний виробіток продукції одним робітником, трудомісткість продукції.

До узагальнюючих показників, які характеризують фінансовий стан та прибутковість підприємства, були віднесені: прибуток від операційної діяльності, чистий прибуток, рентабельність активів, рентабельність власного

капіталу, рентабельність акціонерного капіталу, рентабельність продукції та рентабельність продажів.

У другому розділі був проаналізований стан підприємства виробничої діяльності ПАТ «Мотор Січ», яке спеціалізується на виготовленні авіадвигунів, аграрної техніки, рушійних, виробів медичного призначення та інше.

Використовуючи методологію, яка була розглянута у першому розділі та використовуючи дані бухгалтерського балансу та інших звітностей, були проаналізовані основні показники роботи підприємства. Аналіз був розділений на три групи:

- 1) Аналіз ефективності використання основних фондів та оборотних засобів;
- 2) Аналіз продуктивності праці;
- 3) Аналіз рентабельності підприємства.

Проаналізувавши динаміку показників за 2020-2022 роки було виявлено, що у 2020 році підприємство мало істотно нижчі показники по всіх групах ніж у наступних періодах, ця ситуація була пов'язана з тим, що у 2009 році світова економіка перебувала у кризі.

Проаналізувавши ефективність використання основних засобів підприємства, було виявлено, що підприємство досить ефективно використовує основні засоби і має тенденцію до подальшого зростання.

У 2022 році було помічено погіршення показників ефективності використання оборотних коштів – збільшилась тривалість обороту оборотних активів. Це пов'язано з тим, що підприємство має зростаючі залишки готової продукції та товарів, які не може реалізувати, це сповільнює обертання оборотних активів.

Продуктивність праці на ПАТ «Мотор Січ» зростає, про це свідчать показники зростання середньогодинного виробітку продукції одним робітником та зменшення трудомісткості продукції. Цього підприємство

досягає завдяки підвищенню середньої тривалості робочого дня та кількості робочих днів у році.

Показники рентабельності у 2020 році знаходились майже на нульовій відмітці, це, як було сказано вище, було викликано кризовою ситуацією у світовій економіці, що особливо сильно відбилося на підприємствах з промислового виробництва. Але у 2021 році показники рентабельності стрімко зросли, а у 2022 році зросли ще більше. Це каже про те, що підприємство вийшло на свій нормальний рівень та продовжує самоудосконалюватися.

У третьому розділі були висвітлені основні шляхи, які здатні покращити та підвищити показники ефективності роботи підприємства.

Виходячи із аналізу у другому розділі, були зроблені висновки, що на підприємстві є залишки готової продукції і товарів, які сповільнюють оборотність оборотних коштів.

Таким чином, щоб ліквідувати залишки готової продукції, був запропонований захід, який зможе вивільнити з обороту цю продукцію та отримати додатковий прибуток з її продажу, паралельно з цим знайти потенціальних клієнтів та розширити ринок збуту. Щоб реалізувати цю мету була запропонована ідея проведення рекламної компанії.

Ідея рекламної компанії полягає в тому, щоб розмістити рекламну інформацію про підприємство та продукції яку воно виробляє з метою залучення нових клієнтів та збуту залишків продукції.

Розрахувавши витрати на реалізацію рекламної компанії та прибутку яка буде від неї отримана, було виявлено, що проект є цілком доцільним та має право на життя. Про це свідчать результати від запропонованого заходу:

Витрати на реалізацію рекламної компанії склали 5 260 913,95 грн., при тому що прибуток від реалізації залишків виробленої продукції склав 17159811,2 грн. Таким чином, економічний ефект від проведення рекламної компанії склав 11 898 897,25 грн., що більш ніж в 2 рази перевищує витрати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економіка підприємства [Електронний ресурс] : Навчальний посібник. / Гринчуцький В. І., Карапетян Е. Т., Погріщук Б. В. - К. : Центр учбової літератури, 2010. - 304 с. - Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15060913/ekonomika/osnovni_fondi_pidpriyemstva
2. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" : Мінфін України від 27.04.2000 № 92.
3. Фінанси підприємств [Електронний ресурс] : Підручник. / [А. М. Поддєрьогін, Л. Д. Буряк, Г. Г. Нам та ін.] ; Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. - [3-тє вид., перероб. та доп.]. – К. : КНЕУ, 2011. — 460 с. - Режим доступу : <http://ukrknighta.org.ua/ukrknighta-text/73/77/>
4. Географія промислових комплексів [Електронний ресурс] : Підручник / С.І. Іщук, О.В. Гладкий. - К. : Знання, 2011. - 375 с. - Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1120011738455/rps/fondoviddacha_abo_viddacha_osnovnih_zasobiv
5. Аналітична оцінка ефективності використання основних засобів [Електронний ресурс] : / Гереженко І.М., Томчук О.Ф. - Вінницький національний аграрний університет, Україна. - Режим доступу : http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2011/Economics/6_86089.doc.htm
6. Пухтаєвич Г.О. Аналіз національної економіки : Навч. - методич. посіб. для самост. вивч. дисц. – К. : КНЕУ, 2009. – С. 64.
7. Економічний словник-довідник [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://subject.com.ua/economic/dict/822.html>
8. Економіка підприємства: Навч. посіб. / Гетьман О. О., Шаповал В. М.— 2-ге видання. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — С. 248-294.
9. Финансовый анализ [Електронний ресурс] - Режим доступу <http://1fin.ru/?id=311&t=28&str=%CA%EE%FD%F4%F4%E8%F6%E8%E5%ED%F2%20%EE%E1%ED%EE%E2%EB%E5%ED%E8%FF%20%EE%F1%ED%EE%E2%ED%>

10. Економіка і право. Статті та аналітика [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/2012-06-25-13-15-09/27-2011-03-30-18-32-14/3065-2012-07-19-10-39-35.html>
11. Фінанси підприємств [Електронний ресурс] : Навч. посіб. для самоств. вивчення дисципліни. / Азаренкова Г.М., Журавель Т.М., Михайленко Р.М. — 3-тє вид., випр. і доп. — К. : Знання-Прес, 2009. — 299 с.
12. Економіка підприємства: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. С. Іванілов — К. : Центр учбової літератури, 2009. — С. 289.
13. Економіка підприємства : Навчальний посібник (Курс лекцій). / Семернікова І.О., Мешкова-Кравченко Н.В. – Херсон : ОЛДІ-плюс, 2009. – С. 95.
14. Економіка туристичного бізнесу [Електронний ресурс] : / Дядечко Л.П. - К. : Центр учбової літератури, 2007. - 224 с. – Режим доступу : http://tourlib.net/books_ukr/dyadechko112.htm
15. О. І. Іляш Економіка праці та соціально-трудові відносини [Електронний ресурс] : навч. посіб. / О. І. Іляш, С. С. Гринкевич. — К. : Знання, 2010. — 476 с. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/16850303/ekonomika/produktivnist_efektivnist_pratsi
16. 1. Економіка підприємства [Електронний ресурс] : Навчальний посібник. / Гринчуцький В. І., Карапетян Е. Т., Погріщук Б. В. - К. : Центр учбової літератури, 2010. - 304 с. - Режим доступу : http://pidruchniki.ws/16330826/ekonomika/produktivnist_pratsi_virobitok_trudomistkist
17. Показники і методи вимірювання продуктивності праці [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://web.znu.edu.ua/lab/mathdep/mme/IV/econtrud/trud_11.htm
18. Економічний аналіз : Теорія і практика : Підручник / Кіндрацька Г. І., Білик М.С., Загородній А.Г. ; за ред. проф. А. Г. Загороднього. - [Вид. 2-ге, перероб. і доп.] – Львів : «Магнолія 2006», 2007. – С. 139-140.

19. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати" (Форма N 2) : Мінфін України від 31.03.1999 № 87
20. Сопко В.В. Бухгалтерський облік : Навч. посібник. / Сопко Василь Васильович — [3-тє вид., перероб. і доп.] — К.: КНЕУ, 2000. — С. 440-480.
21. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях [Електронний ресурс] : Навч. посіб. / Данілов О. Д., Паєнтко Т. В. - К. : Центр учбової літератури, 2011. - 256 с. — Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15790603/finansi/yak_vidbuvayetsya_rozrahunok_viruchki_pributku_vid_riznih_vidiv_diyalnosti
22. Ліга Закон [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TM020562.html
23. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами [Електронний ресурс] : Підручник / [М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко, М. 1. Беленкова та ін.] / За ред. проф. М. Ф. Огійчука. - 6-те вид., перероб. і допов. - К. : Алерта. 2011. - 1042 с. — Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1216041642788/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/yak_formuyetsya_chistiy_pributok_zbitok
24. Глосарій банківської термінології [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123599
25. Рзаєва Т.Г. Економічний аналіз [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://bookdn.com/book_248_glava_61_10.4._Anal%D1%96z_pokaznik%D1%96vren.html
26. Показники рентабельності підприємства [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://fin-admin.com/faqvu.php?id=6>
27. Єрухимович І. Л. «Ціноутворення (2003)» [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://library.if.ua/book/153/10088.html>
28. Єщенко П. С, Палкін Ю. І. Сучасна економіка: Навч. посіб. — К. : Вища шк., 2005. — С. 128.

29. Економіка підприємства : Підручник / [Петрович Й.М., Кіт А.Ф., Захарчин Г.М., Кіндрацька Г.І. та ін.] / За загальною редакцією Й.М. Петровича. – 2-ге вид., виправл. – Львів: «Магнолія 2006», 2008. – С. 369.
30. Регулярна інформація - Опис бізнесу ПАТ «Мотор Січ» за 2009-2011 роки.
31. Економічний аналіз діяльності підприємства [Електронний ресурс] : Навч. посіб. / Савицька Г.В. - 3-тє вид., випр. і доп. - К.: Знання, 2007. - 668 с. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1633082641335/ekonomika/analiz_trudomistkosti_produkttsiyi
32. Економіка підприємства [Електронний ресурс] : Навч. посіб. / Ковальчук І.В. - К.: Знання, 2008. - 679 с. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1499052847543/ekonomika/napryamki_pidvischennya_efektivnosti_diyalnosti_pidpriyemstva
33. Виртуальный терминал [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.customs.com.ua/php/kurses/kurs_by_day.php
34. П(С)БО 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності”, затвердж. наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 №87 (зі змінами та доповн).
35. П(С)БО 2 „Баланс”, затвердж. наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 №87 (зі змінами та доповн).
36. П(С)БО 3 „Звіт про фінансові результати”, затвердж. наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 №87 (зі змінами та доповн).
37. Дріга О. П. Аналіз стану виробничих запасів [Електронний ресурс] : Національний гірничий університет - Режим доступу : www.rusnauka.com/15_DNI_2008/Economics/33287.doc.htm
38. Мараховська Т.М., Любенко О.С. Управління дебіторською заборгованістю підприємств [Електронний ресурс] : Вінницький національний аграрний університет – Режим доступу : www.rusnauka.com/9_DN_2010/Economics/61926.doc.htm